

MUŽ JAKO MUŽ

PROMĚNA NAKLADÁČE GALY GAYE
VE VOJENSKÝCH UBÍKACÍCH
KILKOU V ROCE DEVATENÁCT SET
DVACET PĚT

VESELOHRA

Osoby

Uria Shelley }
Jesse Mahoney } čtyři vojáci kulometného oddílu britské
Polly Baker } armády v Indii
Jeremiah Jip }
Charles Fairchild, zraněný Krieváček, sežraní }
Galy Gay, vrchní nakládač }
Jeho žena }
Pan Wang, horeč buddhistické bogody }
Ma Sing, jeho sluha }
Leokadija Begečková, magička kanyňou }
Vojáci }
Tři Tibetani }

Spoluhráči: F. Burri, S. Dulow, C. Nether, B. Reich
Hudba: Kurt Weill (1931), Paul Dessau (1956)

1.

Kilkoa

Galy Gay a jeho žena.

GALY GAY *sedí jednou zrána na židli a říká ženě* · Milá ženo, rozhodl jsem se, že dnes koupím rybu. Je to jídlo přiměřené našim příjmům a nepřekročíme tím rodinný rozpočet nakládače, který nepije, kouří jen málo a nemá skoro žádné vášně. Co myslíš, měl bych koupit velkou rybu, nebo ti stačí malá?

ŽENA · Stačí malá.

GALY GAY · A jaká by to měla být ryba?

ŽENA · Nejlepší by byl pěkný platejs. Ale dej si pozor na prodavačky! Jsou to potvory chlípne a na mužské se jen třesou. A ty jsi moc velká měkkota, Galy Gayi.

GALY GAY · To je pravda. Ale chudého nakládače z přístavu snad nechají na pokoji.

ŽENA · Ty jsi jak slon, který je sice ze všech zvířat největší nemotora, ale když se dá do běhu, tak se řítí jako nákladák. A potom tam budou taky vojáci, a to je vůbec největší verbež na světě. Prý jich přijíždí na nádraží ohromná spousta. Jistě se všichni potloukají po trhu a člověk aby byl rád, když aspoň neloupí a nevráždí. Taky jsou nebezpeční pro toho, kdo je sám, poněvadž vždycky chodí čtyři najednou.

GALY GAY · Co by si na obyčejném nakládači z přístavu vzali?

ŽENA · To se neví.

GALY GAY · Přístav tedy na kamna vodu, už na tu rybu dostávám chuť. Za deset minut jsem zpátky.

2.

Ulice u buddhistické pagody

Čtyři vojáci se zastaví před pagodou. Je slyšet kapely vojenských útvarů, které vstupují do města.

JESSE · Zastavit stát! Kilkoa! Toto je Kilkoa, město Jejího Veličenstva, v němž se má zformovat armáda pro dávno chystanou válku. Přišli jsme sem se stotisícovým vojskem, které prahne po tom, aby obnovilo na severních hranicích pořádek.

JIP · Bez piva to nepůjde. *Zhroutí se.*

POLLY · Jako je nezbytné zásobit obrovské tanky naší královny naftou, aby se rozjely po zatracených silnicích této přfliš rozlehlé zlatonosné země, tak je nezbytné, aby vojáci dostávali pivo.

JIP · Kolik piva ještě máme?

POLLY · Jsme čtyři. A zbývá patnáct lahví. Pětadvacet se jich tedy musí ještě sehnat.

JESSE · Bez peněz to nepůjde.

URIA · Někdo vojáky nemá rád, ale každá z těchto pagod obsahuje víc měďáků, než jich potřebuje silný pluk, aby se dostal z Kalkaty až do Londýna.

POLLY · Nápad našeho milého Uriy si zasluhuje pozornost. Měli bychom se s touhle od much podělanou pagodou, která je stejně na spadnutí, lidsky sblížit. Možná, že je plná měďáků.

JIP · Pokud jde o mne, Polly, tak vypiju víc.

URIA · Klid, dušinko, tenhle kousek Asie má dřvu, kterou se dá vlézt dovnitř.

JIP · Urio, Urio, matka mi říkávala: Drahoušku, všecko smíš, ale chraň se smůly! A tady všecko smůlou zrovna čpí.

JESSE · Dveře jsou jenom přivřeny. Ale pozor, Urio! Za tím zaručeně vězí nějaká čertovina.

URIA · Prostě se otevřených dveří vůbec nepoužije.

JESSE · Správně! Nač tu jsou okna?

URIA · Udělejte z opasků udici na obětní kasičky. Tak. *Zamířte k oknům. Uriia jedno z nich rozbije, podívá se dovnitř a začne lovit.*

POLLY · Máš něco?

URIA · Ne. Ale spadla mi tam přílba.

JESSE · K sakru! Nemůžeš přece do Campu bez přílby!

URIA · Tak vám povím, že lovím pěkné věci! Zatracený podnik! Jen se podívejte! Pasti na krysy. Nástrahy.

JESSE · Radši toho nechme, tady nejde o obyčejný chrám, ale o past.

URIA · Chrám jako chrám. Musím přílbu odtamtud dostat.

JESSE · Dosáhneš tam?

URIA · Ne.

JESSE · Možná, že by se mi povedlo nadzvednout zástrčku u vrat do toho chlíva.

POLLY · Jen abyste při tom chrám nepoškodili!

JESSE · Au! Au! Au!

URIA · Copak?

JESSE · Mám tam ruku!

POLLY · Nechme toho!

JESSE *rozhořčeně* · Nechme toho! Když tam mám ruku!

URIA · A já přílbu.

POLLY · Tak budeme muset prorazit zeď.

JESSE · Au! Au! Au! *Vytrhne ruku, je zakrvácená.* Tahle ruka jim přijde draho! Teď už nepovolím. Dejte sem žebřík, rychle!

URIA · Počkat! Napřed sem dejte průkazy! Vojenské průkazy nesmějí dojít úhony. Muž se dá kdykoli nahradit, ale jak není průkaz, je konec.

Odevzdávají mu průkazy.

POLLY · Polly Baker.

JESSE · Jesse Mahoney.

JIP *přileze* · Jeraiah Jip.

URIA · Uriia Shelley. Všichni od osmého pluku. Velitelství Kánkerdán, kulometný oddíl. Nestřílet! Chrám by se poškodil a bylo by to znát. Kupředu!

Uriia, Jesse a Polly vlezou do pagody.

JIP *na ně volá* · Já tu zůstanu hlídat! Kdyby něco, tak jsem tam nebyl! *Nahore ve vikýři se objeví žlutá tvář bonza Wang.* Dobrý den! Račte být pan majitel? Máte to tady pěkné!

URIA *uvnitř* · Teď mi podej kudlu, Jessi, abych mohl kasičky vypáčit.

Pan Wang se usmívá, Jip rovněž.

JIP *bonzovi* · Je to strašné, když člověk patří mezi taková hovada. *Tvář zmizí.* Tak přece vylezte! Nahore chodí nějaký chlap.

Uvnitř se s menšími přestávkami ozvou elektrické zvonky.

URIA · Dávej přec pozor, kam šlápneš! Co je, Jipe?

JIP · Nějaký chlap je nahore.

URIA · Nějaký chlap? Rychle ven! Haló! *Všichni tři na sebe křičí a nadávají si.* Dej tu nohu pryč. — Pust! Už hnátou ani nepohnu! — A bota je taky v hajzlu! Ale musíme vydržet, Polly! Nesmíme povolit! — Teď je po kazajce, Urio! — Čert vzal kazajku! Z toho chrámu nesmí zůstat ani kámen! Co to? — K řasu, přilepily se mi kalhoty! To všechno ten spěch! Jip, to tele...!

JIP · Přišli jste na něco? Na whisky? Rum? Džin? Brandy, pivo?

JESSE · Uriia si rozpáral kalhoty o bambus a Polly strčil botu i s nohou do pasti na myši.

POLLY · A Jesse visí na elektrickém vedení.

JIP · To se dalo čekat. Proč nechodíte do domu dveřmi?

Jip vejde dveřmi dovnitř. Trojice vylézá nahore, je pobledlá, potřhaná a zkrvavělá.

POLLY · To volá o pomstu!

URIA · Tohle není fér způsob boje! Takhle se chová leda dobytek, ale ne chrám!

POLLY · Chci vidět krev!

JIP *zevnitř* · Haló!

POLLY *krvelačně na střeše pokročí a uvízne botou* · Teď je i druhá bota v hajzlu!

URIA · Rozstřílím to na cimprcampr!

Trojice sestoupí a namíří na pagodu kulomet.

POLLY · Palte!

Střelba z kulometu.

JIP *uvnitř* · Au! Co to děláte?

Trojice zděšeně vzhledne.

POLLY · Kde jsi?

JIP *zevnitř* · Tady! Prostřelili jste mi prst.

JESSE · Co ksakru v té krysi pasti děláš? Vole!

JIP *se objeví ve dveřích* · Došel jsem pro peníze. Tady jsou.

URIA *radostně* · To se ví, největší ožrala z nás všech je najde jedna dvě. *Hlasitě.* Ihned těmi dveřmi zase vylez!

JIP *vystřelí dveřmi hlavu* · Kterými?

URIA · Tady těmi!

JIP · Au! Co je zas tohle?

POLLY · Děje se něco?

JIP · Jen se podívejte!

URIA · Co je?

JIP · Vlasy! Mé vlasy! Nemůžu ani dopředu, ani dozadu! Ach, mé vlasy! Zůstaly na něčem viset! Urio, pojď se prosím tě podívat, na co jsem se přilepil! Prosim tě, Urio, pomoz! Visím za vlasy! *Polly zajde po špičkách k Jipovi a prohlíží si shora jeho vlasy.*

POLLY · Zůstal viset za futro.

URIA *řve* · Kudlu, Jessi! Musím ho odříznout! *Uriia jej odřízne. Jip se vypotáčí.*

POLLY *pobaveně* · Teď má pleš.

Prohlíží Jipovu hlavu.

JESSE · I kousek kůže mu tam zůstal.

URIA *se podívá po obou, potom ledově* · Pleš nás prozradí!

JESSE *s pronikavým pohledem* · Hotový zatykač! *Uriia, Jesse a Polly se radí.*

URIA · Dojdeme do Campu pro nůžky a večer se sem vrátíme. Ostříháme ho dohola, aby pleš nebyla znát. *Vrací průkazy.* Jesse Mahoney!

JESSE *vezme svůj průkaz* · Jesse Mahoney!

URIA · Polly Baker!

POLLY *vezme průkaz* · Polly Baker!

URIA · Jeraiah Jip! *Jip chce vstát.* Ten tvůj si nechám. *Ukáže na kožená nostka, která stojí na dvoře.* Vlez zatím do té kožené bedny a počkej, až se setmí!

Jip vlezl do palankinu. Zbylí tři zavrtí hlavami a zdrceně odcházejí. Když jsou pryč, objeví se ve dveřích pagody bonz Wang, utrhne z rámu pár Jipových vlasů a prohlíží si je.

3.

Silnice mezi městem Kilkoou a vojenským Campem

Seržant Fairchild vyjde za kůlnou a přilouká na její stěnu plakát.

FAIRCHILD · Já, seržant britské armády, zvaný Krvavá pětka, Tygr z Kilkoou a také Tajfun, jsem už dávno na nic takového nenarazil. *Ukáže prstem na plakát.* Vloupání do buddhistické pagody. Střecha jak řešeto. Jako indicie čtvrt libry vlasů přilepených na smůlu! Když je střecha takhle prostřílená, musí za tím vzít některý kulometný oddíl. Když se na místě činu najde čtvrt libry vlasů, tak musí existovat muž, kterému jich zrovna tolik schází. Jestli se tedy v některém kulometném oddílu vyskytne muž s holým místem na lebce, tak jsme zločince chytili.

Je to náramně prosté. Ale kdopak to jde?

Schová se za kůlnu. Trojice přichází a s úlekem spatří plakát. Pokračují sklesle v cestě. Ale Fairchild vyjde z úkrytu a zaptksne na policejní píšťalku. Trojice se zastaví.

FAIRCHILD · Neviděli jste muže s pleší?
POLLY · Neviděli.

FAIRCHILD · Jak to vypadáte? Sundejte na chvilku přílby. Kdepak máte čtvrtého?

URIA · Vykonává zrovna svou potřebu, seržante.

FAIRCHILD · Tak si na něj počkáme a zeptáme se ho, jestli neviděl nějakého muže s pleší. *Čekají.* Trvá mu to nějak dlouho.

JESSE · Ano.

Čekají dál.

POLLY · Jestli nešel jinudy?

FAIRCHILD · Něco vám povím. Jak mi dneska nastoupíte bez čtvrtého, tak litujte předem, že jste se už v lůně mateřském podle stanného práva navzájem neoddělali. *Odchází.*

POLLY · Jen aby to nebyl náš nový seržant. Kdyby se tenhle chřestýš měl večer objevit u nástupu, tak se můžeme rovnou postavit ke zdi.

URIA · Musíme sehnat nějakého čtvrtého, dřív než nás svolají.

POLLY · Tady někdo jde. Pojďme si chlapa potají očihnout.

Skryjí se za kůlnu. Silnici dolů přichází vdova Begbicková. Galy Gay za ní nese koš s okurkami.

BEGBICKOVÁ · Co chcete? Jste přece placen od hodiny.

GALY GAY · Tak by to teď byly zrovna tři hodiny.

BEGBICKOVÁ · Však vám zaplatím. Po téhle silnici se málo chodí! Žena by byla

v těžké situaci, kdyby si nějaký mužský chtěl tady na ni dovolit.

GALY GAY · Vy jako kantýnská máte přece co dělat s tou největší pakází na celém světě, s vojáky, a zaručeně znáte pro ten případ nějaké hmaty.

BEGBICKOVÁ · Pane, takhle byste se ženou neměl mluvit. Jsou slova, která ženy dráždí.

GALY GAY · Jsem jenom obyčejný nakládač z přístavu.

BEGBICKOVÁ · Nováčkové za chvilku nastoupí. Slyšíte, už se bubnuje. Teď tudy už nikdo nepůjde.

GALY GAY · Jestli je opravdu tak pozdě, pak abych se rychle vrátil do města. Mám ještě koupit rybu.

BEGBICKOVÁ · Dovolte mi otázku, pane Gayi, jestli jsem slyšela dobře vaše jméno. Musí být nakládač silák?

GALY GAY · To bych byl nevěřil, že se i dnes pro samé nepředvídanosti nedostanu celé čtyři hodiny k tomu, abych koupil rybu a vrátil se rychle domů. Ale já, když se rozjedu, tak jsem prostě jako vlak. Nic mě nezastaví.

BEGBICKOVÁ · Je to přeci jen rozdíl, jít koupit rybu, aby si člověk nacpal panděro, nebo nosit dámě košík. Ale možná, že by se dáma dovedla odvděčit způsobem, který by se požitku z ryby vyrovnal.

GALY GAY · Jestli mám být upřímný, radši bych šel koupit rybu.

BEGBICKOVÁ · To jste takový materialista?

GALY GAY · Víte, já jsem komický chlap. Někdy už ráno v posteli vím: Dnes musím mít rybu. Nebo rýži s masem. A tak se musí ryba nebo rýže s masem sehnat, kdyby se měl zbořit celý svět.

BEGBICKOVÁ · Rozumím, pane. Ale ne-

BUBNY V NOCI

Jevištní skica Otty Reigberta k pátému dějství: Dřevěná lávka (Kammerspiele, Mnichov 1922)

V HOUŠTINÁCH MĚST

F. Kortner jako Shlink, G. Eysoldtová jako Maë Gargová, W. Franck jako George Garga a Fr. Kinzová jako Jane Larryová v sedmé scéně: Světnice rodiny Gargovy (Deutsches Theater, Berlín 1924)

BERTOLT BRECHT
v roce 1926

BERTOLT BRECHT
v roce 1927

myslíte, že je pozdě? Krámy zatím zavřeli a ryby už nebudou.

GALY GAY · Víte paní, jsem člověk s velkou fantazií a mám — třeba ryby — dost, i když jsem ji ještě vůbec neviděl! To jiní jdou pro rybu a nejdřív tu rybu koupí, potom tu rybu odnesou domů, potom tu rybu uvaří a nakonec tu rybu sežerou a v noci, když už by za trávením měli udělat tečku, tak se pořád ještě s tou ubohou rybou potýkají, poněvadž prostě nemají fantazii.

BEGBICKOVÁ · Vidím, že pořád myslíte jen na sebe. *Zámka.* Hm. Když myslíte pořád jen na sebe, tak navrhuju, abyste za peníze, co jste měl na rybu, koupil tuhle okurku. Z ochoty bych vám ji popustila. Rozdíl v ceně byste si pak mohl nechat za nošení.

GALY GAY · Když já ale žádnou okurku nepotřebuju.

BEGBICKOVÁ · To bych byla nečekala, že mě takhle zahanbíte.

GALY GAY · To já jen proto, že jsme vodu na rybu už přistavili.

BEGBICKOVÁ · Rozumím. No, jak je libo, jak je libo.

GALY GAY · Když říkám, že bych vám rád vyhověl, tak mi můžete věřit.

BEGBICKOVÁ · Raději mlčte, nebo se zapletete ještě víc.

GALY GAY · Nerad bych vás zklamal. Jestli mi okurku pořád ještě chcete přenechat, tady jsou peníze.

URIA *Jessovi a Pollymu* · Chlap, který nedovede říct ne.

GALY GAY · Pozor, vojáci!

BEGBICKOVÁ · Suď bůh, co tady ještě pohledávají. Za chvíli budou mít nástup. Dejte mi rychle koš. Nemá smysl, abych povídáním s vámi ztrácela další čas. Těšilo by mě, kdybych i vás jednou

mohla uvítat jako svého hosta ve vojenském Campu. Jsem totiž vdova Begbicková a můj pivní vagón je vyhlášený od Hajdarábádu až po Rangún. *Vezme své věci a odchází.*

URIA · To je člověk, jakého hledáme.

JESSE · Člověk, který nedovede říct ne.

POLLY · A dokonce zrzoun jako náš Jip. *Trojice vystoupí.*

JESSE · Hezký večer dneska, co?

GALY GAY · Hezký, pane.

JESSE · Víte, pane, je to zvláštní, ale já se ne a ne zbavit dojmu, že jdete z Kilkoy.

GALY GAY · Z Kilkoy? To jste uhádl. Jsem tam jaksi doma.

JESSE · To mě moc těší, pane...

GALY GAY · Galy Gay.

JESSE · Tak. Máte tam chalupu, co?

GALY GAY · Jak to víte? Vy mě znáte? Nebo mou ženu?

JESSE · Jmenujete se, ano, jmenujete se... okamžiček... Galy Gay.

GALY GAY · Správně, tak se jmenuju.

JESSE · Hned jsem si to myslel. Vidíte, to jsem celý já. Sázím se například, že jste ženatý. Ale proč tu stojíte, pane Galy Gayi? To jsou mí přátelé Polly a Uria. Pojdte s námi do kantýny, vykouříme si lulku.

Zámka. Galy Gay si je nedůvěřivě prohlíží.

GALY GAY · Děkuju pěkně. Čeká mě bohužel doma žena. A pak — bude se vám to možná zdát divné — ale já lulku nemám.

JESSE · Tak tedy cigáro. To snad neodmítnete. Je tak pěkný večer!

GALY GAY · Nu, cigáro vám samozřejmě odmítnout nemůžu.

POLLY · A taky že ho dostanete!

Všichni čtyři odcházejí.

Kantýna vdovy Begbickové

Vojáci zptávají „Song pivního salónu vdovy Begbickové“

VOJÁCI · V kantýně vdovy Begbickové můžeš kouřit, spát, pít a zbavit se chmur.

Ten vagón salónem se zove od Kuč Bihár po Singapur.

Když z Dillí jedeš pořád výš a chlapa nikde nevidíš, jinde než u vdovy ho nenajdeš. Tam pije víno, punč a rum, navzdory nebesům a peklu též, drž hubu, Tommy, a drž si klobouk, Tommy, až ze Sodových hor do města Whisky pojedeš.

V salóně Begbickovic vdovy dostaneš všechno, co bys chtěl. Indii jezdil, jak ti každý poví, už tehdy, když ses namísto piva mlékem napájel.

Když z Dillí jedeš pořád výš a chlapa nikde nevidíš, jinde než u vdovy ho nenajdeš. Tam pije víno, punč a rum, navzdory nebesům a peklu též. Drž hubu, Tommy, a drž si klobouk, Tommy, až ze Sodových hor do města Whisky pojedeš.

Když nad Paňdžábem bitva hříme, jedeme v pojízdném salóně, u vdovy v tanku popíjíme a nigerská fronta je v talóně.

Když z Dillí jedeš pořád výš a chlapa nikde nevidíš, jinde než u vdovy ho nenajdeš. Tam pije víno, punč a rum, navzdory nebesům a peklu též, drž hubu, Tommy, a drž si klobouk, Tommy, až ze Sodových hor do města Whisky pojedeš.

BEGBICKOVÁ *vstoupí* · Dobrý večer, páni vojáci. Jsem vdova Begbicková a tohle je můj pivní vagón. Připojuje se ke všem velkým vojenským transportům a běhá po všech indických tratích. A poněvadž se v něm dá zároveň pít pivo, jet i spát, říká se mu „Pivní vagón vdovy Begbickové“ a od Hajdarábádu až po Rangún se ví, že se nejednomu vojákovu stal útočištěm, když mu bylo ublíženo. *Ve dveřích stane trojice vojáků s Galy Gayem. Vystrčí ho ven.*

URIA · Je tohle kantýna osmého pluku?

POLLY · Mluvíme s majitelkou kantýny Campu, se světoznámou vdovou Begbickovou? Jsme kulometný oddíl osmého pluku.

BEGBICKOVÁ · To jste jen tři? Kde jste nechali čtvrtého?

Trojice vstoupí bez odpovědi, uchopí dva stoly a odnese je vlevo, kde z nich postaví cosi jako kryt. Ostatní hosté jí udiveně přihlížejí.

JESSE · Jaký je seržant?

BEGBICKOVÁ · Moc vlídný není!

POLLY · To je chyba, že není moc vlídný.

BEGBICKOVÁ · Říká se mu Krvavá pětka. Tygr z Kilkoy a taky Tajfun. A má takový čich, že mu žádný zločin neujde. *Jesse, Polly a Uria na sebe pohlédnou.*

URIA · Tak.

BEGBICKOVÁ *hostům* · Tohle je slavný kulometný oddíl, co rozhodl bitvu u Hajdarábádu. Říká se jim lotři.

VOJÁCI · Přiřadili ho teď k nám. At je ty jejich zločiny pronásledují jako stíny. *Jeden z vojáků donese zvenčt plakát se zatykačem a přibije jej na stěnu. A kam vkročí, všude hned visí takový plakát! Hosté vstali. Vykližují pomalu místnost. Uria zapíská.*

GALY GAY *vstoupí* · Znam takové podniky. K jídlu hraje hudba. Všude jsou jídelní lístky. V hotelu Siam mají dokonce obrovské, se zlatým písmem. Jednou jsem si tam takový lístek koupil. Když jsou známosti, dostaneš všechno. Mají tam třeba Chikauka-Sauce. A to je ještě laciné. Chikauka-Sauce!

JESSE *strká Galy ke krytu* · Milý pane, můžete třem ubožákům, kteří se dostali do úzkých, prokázat laskavost, která by vás nic nestála?

POLLY · Jeden z nás se zdržel při loučení s manželkou, a jestli při nástupu budeme jen tři, tak nás čeká basa v černých kobkách Kilkoy.

URIA · Stačilo by, kdybyste si natáhl jednu z těch našich blůz a kdybyste se tam postavil, až budou vyvolávat nováčky, a hlásil se jeho jménem. Jen kvůli pořádku.

JESSE · Nic víc.

POLLY · Kdybyste si za to chtěl na náš účet vykourit nějaké to cigáro, tak beze všeho.

GALY GAY · Ne že bych vám nechtěl vyhovět, ale musím co nejrychleji domů. Koupil jsem k večeri okurku, a proto dost dobře nemůžu, i kdybych chtěl.

JESSE · Děkuju vám. Upřímně řečeno, nic jiného jsem od vás nečekal. Jde o to, že nemůžete, i kdybyste chtěl. Chtěl byste domů, ale nemůžete. Děkuju vám, pane, že jste nezklamal důvěru, kterou jsme ve vás skládali, jakmile jsme vás viděli. Vaši ruku, pane!

Uchopí Gayovu ruku. Uria mu pánovitě na-

značí, aby se odebral za kryt vytvořený stoly. Jakmile tam dojde, vrhnou se všichni tři na něho a solečou ho až na košili.

URIA · Dovolte, abychom vám za naznačeným účelem natáhli čestný oděv slavné britské armády. *Zazvoní. Vstoupí Begbicková. Vdovo Begbicková, upřímné slovo! Potřebovali bychom kompletní mundúr. Begbicková vyhrabe krabici a hodí ji Uriovi. Uria ji hodí Pollymu.*

POLLY *Gayovi* · Tak tady je čestný oděv, který jsme vám koupili.

JESSE *ukáže kalhoty* · Natáhni to, kamaráde. **POLLY** *Begbickové* · Přišel totiž o mundúr. *Všichni tři Galy oblékají.*

BEGBICKOVÁ · Tak! Přišel o mundúr!

POLLY · Ano, nějaký Číňan to v lázních zaonačil tak, že náš kamarád Jip přišel o mundúr.

BEGBICKOVÁ · Ale, v lázních?

JESSE · Docela upřímně, vdovo Begbicková: Jde jen o žertík.

BEGBICKOVÁ · Ale, o žertík?

POLLY · Není to snad pravda, pane? Nejde o žertík?

GALY GAY · Ano, jde jaksi — o cigáro. *Směje se. Trojice s ním.*

BEGBICKOVÁ · Jak bezmocná je slabá žena vůči takovým čtyřem silným mužským! Ale vdovu Begbickovou nikdo pomlouvat nebude, že byla proti tomu, aby si někdo sundal kalhoty. *Zajde dozadu a napíše na tabuli: 1 kalhoty, 1 blůzu, 2 onuce atd.*

GALY GAY · Oč vlastně jde?

JESSE · Vlastně o nic.

GALY GAY · A není to nebezpečné? Kdyby se na to přišlo?

POLLY · Vůbec ne. Pro jednou!

GALY GAY · To je pravda. Pro jednou! **BEGBICKOVÁ** · Mundúr stojí pět šilinků na hodinu.

POLLY · To je vyděračství! Nanejvýš tři.

JESSE *u okna* · Nějak se tam začíná mračit. Jestli spustí déšť, zmoknou nosítka, a jestli zmoknou nosítka, odnesou je do pagody, a jestli je odnesou do pagody, najdou v nich Jipa, a jestli najdou Jipa, tak je s námi amen.

GALY GAY · Jsou malé. Nedostanu se do nich.

POLLY · Slyšíte, nedostane se do nich.

GALY GAY · I boty mě zatraceně tlačí.

POLLY · Všecko malé. K nepotřebě! Dva šilinky!

URIA · Mlč, Polly. Čtyři šilinky, že je všecko malé, a hlavně že ho boty moc tlačí. No ne?

GALY GAY · Strašně. Dokonce neobyčejně tlačí.

URIA · Ten pán není tak choulostivý jako ty, Polly!

BEBICKOVÁ *dojde pro Uriu, odvede ho dozadu a ukáže mu plakát* · Už hodinu visí v celém Campu tenhle plakát. Ve městě se prý stal zločin. Neví se ještě, kdo to udělal. A mundúr stojí pouhých pět šilinků proto, aby do toho nakonec nezatáhli ještě náš pluk.

POLLY · Čtyři šilinky je hodně.

URIA *přichází zase dopředu* · Buď zticha, Polly. Deset šilinků.

BEBICKOVÁ · Když na to přijde, tak se v pivním salóně vdovy Begbickové dá uvést do pořádku všecko, co by pošramotilo čest pluku.

JESSE · Ostatně, vdovo Begbicková, nemyslíte, že bude pršet?

BEBICKOVÁ · Víte, to bych se napřed musela podívat po seržantovi, po Krvavé pětce. V celé armádě se ví, že dostává při lijáku strašlivé záchvaty smyslnosti a že se uvnitř i navenek celý změní.

JESSE · Ten náš žertík totiž za žádných okolností déšť nesnese!

BEBICKOVÁ · Naopak! Jak zaprší, stává se

z Krvavé pětky, z nejnebezpečnějšího chlapa britské armády, úplně jehně. Jakmile dostane jeden z těch záchvatů smyslnosti, nevidí a neslyší, co se kolem děje.

VOJÁK *zavolá dovnitř* · Nástup kvůli té pagodě! Jeden voják prý schází. Budou se vyvolávat jména a prohlížet průkazy.

URIA · Průkaz!

GALY GAY *svine vkleče své staré šaty* · Dbám totiž o své věci.

URIA *Gayovi* · Tady je váš průkaz. Stačí, když zavoláte jméno našeho kamaráda, ale hodně nahlas a zřetelně. Je to maličkost.

POLLY · Kamarád, který se nám ztratil, se jmenuje Jeraiah Jip! Jeraiah Jip!

GALY GAY · Jeraiah Jip!

URIA *Gayovi při odchodu* · Člověka vždycky potěší, když potká někoho, kdo je vzdělaný a ví, jak se v různých životních situacích zachovat.

GALY GAY *se zastaví těsně přede dveřmi* · A co spropitné?

URIA · Láhev piva. Pojdte.

GALY GAY · Pánové, povolání nakládače mě nutí, abych z každé životní situace vytěžil, co se dá. Počítal jsem s dvěma bedýnkami cigár a se čtyřmi pěti lahvemi piva.

JESSE · Vždyt vás potřebujeme při nástupu.

GALY GAY · Právě.

POLLY · Dobře. Dvě bedýnky cigár a tři čtyři lahve piva.

GALY GAY · Tři bedýnky a pět lahví.

JESSE · Proč? Vždyt jste právě teď řekl dvě bedýnky.

GALY GAY · Jestli na mě jdete takhle, pak pět bedýnek a osm lahví.
Signál.

URIA · Musíme jít.

JESSE · Dobře. V pořádku, jestli teď rovnou s námi nastoupíte.

GALY GAY · Dobře.

URIA · A jak se jmenujete?

GALY GAY · Jip! Jeraiah Jip!

JESSE · Jen aby nepršelo!

Všichni čtyři odcházejí. Begbicková natahuje přes vagón celtovinu.

POLLY *se vrací, k Begbickové* · Vdovo Begbicková, říkala jste, že seržanta při dešti popadá smyslnost. A teď asi pršet bude. Postarejte se, aby v příštích hodinách neviděl a neslyšel, co se kolem děje. Jinak je nebezpečí, že na všecko přijde. *Odchází.*

BEBICKOVÁ *se dívá za nimi* · Ten člověk že se jmenuje Jip? To je přece nakládač Galy Gay z Kilkoj. A teď se před očima Krvavé pětky postaví mezi ostatní do řady, a přitom to vůbec není voják. *Vezme zrcátka a zajde dozadu.* Postavím se tak, aby mě Krvavá pětka viděla. Přilákám ho. *Druhý signál. Fairchild se objeví. Begbicková se naň zrcátkem svůdně zadívá a usedne na židli.*

FAIRCHILD · Nekoukej se na mě tak hladově, ty nabarvené Pokušení. Mně je i tak dost bídně. Už tři dni spím na tvrdém a oplachuju se studenou vodou. Ve čtvrtek jsem musil kvůli té své nezřízené smyslnosti vyhlásit nad sebou stav obležení. A zvlášť nepříjemný je tenhle stav proto, že jsem na stopě zločinu, který v historii armády nemá obdobu.

BEBICKOVÁ · Krvavý seržante, oddej se přece svým živelným sklonům! Kdopak tě uvidí, kdo se o tom dozví? A v důlku mého ramene, v mém vlasu potom zviš, kdo jsi. A v ohbí mých kolenou zapomeneš na své náhodné jméno.

Žalostná kázeň! Bědný pořádek!

I prosím tě nyní, Krvavý seržante, přijď ke mně v této noci vlašného deště, přesně tak, jak se obáváš: jakožto člověk!

Jako protiklad. Jako bys musel, a přece nechtěl.

Přijď ke mně jako člověk! Tak jak tě příroda stvořila: bez příliby! Zmatený a divý a zašmodrchaný

a neozbrojený vůči svým pudům a bezbranně poslušen své vlastní síly. Tak ke mně přijď: jakožto člověk!

FAIRCHILD · Nikdy! Zánik lidstva začal tím, že si první z těch troubů nezapnul knoflík. Vojenské reglamá je kniha plná nedostatků, ale je to jediná věc, které se může chytit, poněvadž ti dává páteř a zbavuje tě odpovědnosti před Bohem. Jinak bys musel vykopat díru, nacpat do ní dynamit a celou zeměkouli vyhodit do povětří; jen tak by poznali, že přestávají žerty. To všecko by byla hračka. Ale jak má Krvavá pětka přežít tuhle deštivou noc bez tělesné schránky vdovy Begbickové?

BEBICKOVÁ · Jestli dneska večer za mnou přijdeš, tak si natáhni černé sako a na hlavu si naraž bouřku.

VELITELSKÝ HLAS · Kulometčci se hlásí jmény!

FAIRCHILD · Sednu si tady, aby mi ta chamrad, která se teď bude hlásit, zůstala na očích. *Usedne.*

VOJÁCI *venku* · Polly Baker, Uria Shelley, Jesse Mahoney.

FAIRCHILD · Tak, a teď přijde menší přestávka.

HLAS GALY GAYE · Jeraiah Jip.

BEBICKOVÁ · Správně.

FAIRCHILD · Přišli zřejmě zas na něco nového. Samá insubordinace. U nich i ve mně. *Vstane a chce jít.*

BEBICKOVÁ *volá za ním* · Já ti však, seržante, prorokuju: nebude ani třeba, aby černý nepálský déšť padal po tři noci, a změníš se v beránka, poněvadž jseš

zřejmě nejsmyslnější chlap pod sluncem. Usedneš s insubordinací za jeden stůl a hanobitelé chrámu se ti zadívají hluboko do očí, poněvadž tvých vlastních zločinů bude jako písku v moři.

FAIRCHILD · Nebojte se, drahá, v tom případě bychom dokázali zjednat pořádek, tím si budete jista: Zakročili bychom proti té nezbedné Krvavé pětičce jaksepatří. Byla by to úplná hračka! *Odchází.*

FAIRCHILDŮV HLAS *zvenčí* · Osm mužů zahrabat po pupek do horkého písku, poněvadž nejsou ostříhání podle předpisů! *Vstoupí Uriá, Jesse a Polly s Galy Gayem. Galy Gay jde dopředu.*

URIA · Prosim vás, půjčte mi nůžky, vdovo Begbicková!

GALY GAY *divákům* · Menší laskavost mezi muži nemůže škodit. Jde především o to, aby člověk zůstal živ a zdravý a dopřál toho i druhým, nemyslíte? Vypiju teď sklenici piva a řeknu si: Pánům se tím pomohlo. Vždyť na světě nejde o nic jiného, než abys i ty občas vypustil balóněk a abys řekl třebaš „Jeraiah Jip“ jako někdo jiný „Dobrý večer“ a abys byl takový, jakého tě ostatní chtějí mít. Vždyť to není nic těžkého!

Begbicková nese nůžky.

URIA · A jde se za Jipem!

JESSE · Žene se ošklivý mrak.

Trojice Gayovi.

URIA · Máme bohužel moc naspěch, pane. JESSE · Musíme totiž ještě jednoho pána ostříhat dohola.

Míří ke dveřím. Galy Gay běží za nimi.

GALY GAY · Nemohli byste mě potřebovat i při tom?

URIA · Ne, už vás nepotřebujeme, pane. *Begbickové.* Pět bedýnek cigár, těch horších, a osm flašek černého pro toho pána! *Při odchodu.* Někomu to nedá, musí strkat

frňák do všeho. Jak podáš maliček, chytne celou ruku.

Trojice rychle odchází.

GALY GAY · Teď bych mohl odejít, ale může člověk odejít, když ho pryč posílají?

Možná že ho po jeho odchodu zas bude zapotřebí! Nemusí-li to být, nemá člověk odejít.

Galy Gay zajde dozadu a usedne na židli u dveří. Begbicková vezme láhve s pivem a bedýnky s doutníky a rozestaví je na zemi kolem Galye.

BEGBICKOVÁ · Neznáme se? *Galy Gay vrtí hlavou.* Nejste vy ten, co mi nesl koš s okurkami? *Galy Gay vrtí hlavou.* Nejste Galy Gay?

GALY GAY · Ne.

Begbicková odchází a vrtí hlavou. Stmívá se. Galy Gay na židli usne. Začne pršet. Je slyšet večerní zastaveníčko, ke kterému Begbicková zpívá.

BEGBICKOVÁ · Kdykoli pohlédneš na řeku, která líně

se tudy valí, nikdy nevidíš tutéž vodu.

Ani kapka z té vody, co odtéká, se nevrátí tam, odkud přišla.

■

5.

Vnitřek buddhistické pagody

Bonz Wang a jeho sluha.

SLUHA · Prší.

WANG · Ukliď nosítka někam do sucha! *Sluha vyjde.* Přišli jsme o poslední zdroj příjmů. A děrami, které zůstaly po střelbě, mi prší na hlavu. *Sluha táhne nosítka. Zevnitř sténání.* Co to? *Nahlédne dovnitř.* No ovšem! Jak jsem viděl, že jsou nosítka pozvrácená, hned mě napadlo: To udělal zaručeně někdo z bílých. Ale, má na

sobě vojenskou kazajku! A na hlavě lysi- nu, zloděj jeden. Prostě mu vlasy ustříhli. Co s ním? Je to voják, moc inteligence mít nebude. Voják Jejího Veličenstva, poskvrněný vyzvracenými nápoji, bezmocnější než kuře, opilý, že by vlastní matku nepoznal! Člověk by ho mohl věnovat policii. Ale co z toho? Co je platná spravedlnost, když je po příjmech? Dokáže už jedině zachrochtat. *Vztekle.* Vyndej ho, ty bublino v ovčím sýru, a nacpi ho do modlitební skříně! Ale snaž se, aby měl hlavu nahore. Můžeme z něho udělat nanejvýš boha. *Sluha nacpe Jipa do skříně.* Dones papír! Musíme ihned před dům navěsit praporky. Musíme ihned rukama nohama malovat plakáty. Chci, z toho byla velká věc. Šetrnost by nebyla na místě. Ty plakáty musí každému padnout do očí. Co by byl platný bůh, kdyby nikdo o něm nevěděl? *Zaklepání.*

Kdopak to klepe tak pozdě na mé dveře?

POLLY · Tři vojáci.

WANG · To jsou jeho kamarádi. *Pustí je dovnitř.*

POLLY · Hledáme pána, přesněji řečeno vojáka, který spí v bedně, co stála vedle vašeho bohatého a vznešeného chrámu.

WANG · Přeji mu, aby se vyspal do růžova.

POLLY · Ta bedna totiž zmizela.

WANG · Chápu vaši netrpělivost, pramenící z nejistoty. Hledám totiž sám nějaké lidi, přesněji řečeno vojáky, a nemůžu je najít. Tak tři mi ještě scházejí.

URIA · Těžko je najdete. Měl byste toho hledání nechat. Myslili jsme ale, že budete vědět o té kožené truhle.

WANG · Bohužel nevím. Nepříjemné je, že páni vojáci jsou všichni stejně oblečení.

JESSE · Co je na tom nepříjemného? V řečené truhle totiž toho času dřepí muž, který je těžce nemocný.

POLLY · A poněvadž mu nemocí navíc vy- padalo trochu vlasů, potřebuje co nej- rychlejší pomoc.

URIA · Neviděl jste takového muže?

WANG · Bohužel. Ale našel jsem nějaké vlasy. Odnesl si je však jeden z vaší armády. Chtěl je tomu panu vojákovi vrátit.

Jip v truhle zasténá.

POLLY · Co je to, pane?

WANG · To je má dojná kráva, spí.

URIA · Zdá se, že má těžké sny.

POLLY · Tady jsou ta nosítka, do kterých jsme Jipa strčili! Dovolte, abychom si je prohlédli.

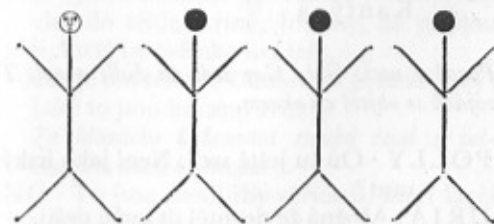
WANG · Bude lépe, když vám povím pravdu. Tohle jsou jiná nosítka.

POLLY · Jsou plná jak záchod o třetím vá- nočním svátku. Jesse, je úplně jasné, že v nich Jip byl.

WANG · Že v nich být nemohl. Vždyť by si nikdo do takhle zřízených nosítek nesedl. *Jip hlasitě v truhle zasténá.*

URIA · Musíme najít našeho čtvrtého muže. I kdybychom měli odpravit vlastní ba- bičku.

WANG · Ale muž, kterého hledáte, tady není. Abyste však uvěřili, že muž, o kterém říkáte, že tady je, a o němž nevím, že by tady byl, není vaším mužem, dovolte, abych vám to osvětlil kresbou. Popřejte svému nehodnému služebníkovvi, aby křídou tady nakreslil čtyři zločince. *Kreslí na dveře modlitební skříně.*

Jeden z nich má tvář, takže poznáš, kdo je. Ale tři z nich tváře nemají. Takže je nepoznáš. Ten s tváří nemá peníze, zlodějem tedy není. Ti s penězi ale zase nemají tvář, takže je nelze poznat. Tomu je tak, dokud nestojí vedle sebe. Jakmile ale stanou vedle sebe, tak těm třem beztvárným tváře narostou a najdou se u nich cizí peníze. Nikdy bych neuvěřil, že by muž, který by se tady případně našel, mohl být tím vašim mužem.

Trojice jej ohrožuje zbraněmi, ale na Wangovo znamení se objevuje sluha s tibetskými návštěvníky chrámu.

JESSE · Nechceme už rušit váš večerní klid, pane. Nesnášíme také dobře ten váš čaj. Vaše kresba je ovšem velmi pěkná. Pojdte!

WANG · Mrzí mě, že už chcete odejít.

URIA · Ať se náš kamarád probudí kdekoli, ani deset koní mu nezabrání, aby se vrátil!

WANG · Deset koní mu v tom třeba nezabrání, ale malá část koně, kdo ví?

URIA · Až mu pivo vyprchá z hlavy, přijde. *Trojice s hlubokými úklonami odchází.*

JIP *ve skříni* · Haló!

Wang upozorňuje hosty na svého boha.

■

6.

Kantýna

Pozdě v noci. Galy Gay sedí na židli a spí. Trojice vojáků se objeví za oknem.

POLLY · On tu ještě sedí. Není jako irský ma-
mut?

URIA · Možná že nechtěl jít kvůli dešti.

JESSE · Kdopak ví? Ale teď bychom ho zase mohli potřebovat.

POLLY · Myslíte, že se Jip nevrátí?

JESSE · Jsem přesvědčen, Urio, že se nevrátí.

POLLY · Copak s tím můžeš na toho nakládače přijít znovu?

JESSE · Co ty na to, Urio?

URIA · Já na to, že se teď odeberu na kutě.

POLLY · Ale jestli ten nakládač vstane a odejde, tak visí naše hlavy už jen na ždibečku kůže.

JESSE · Jistě. Ale já si teď taky lehnu. Co je moc, to je moc.

POLLY · Bude možná opravdu nejlíp, když se všichni vyspíme. Ztratil jsem úplně náladu. A opravdu, zavinil to ten déšť, nic než ten déšť.

Trojice odchází.

■

7.

Vnitřek buddhistické pagody

K ránu. Všude velké plakáty. Zvuky starého gramofonu a bubnu. Vzadu se podle všeho konají větší náboženské obřady.

WANG *zajde k modlitební skříni; sluhovi* · Dělej ty kuličky z velbloudího trusu trošku rychleji, neřáde! *U skříně.* Spíš ještě, pane vojíne?

JIP *uvnitř* · Už brzy vystoupíme, Jessi? Tenhle vagón sebou strašlivě mlátí a je úzký jako splachovací klozet.

WANG · Pane vojáku, mylíš se, nejsi ve vlaku. To jedině pivo v tvé ctihodné hlavě s tebou hází.

JIP *uvnitř* · Blbost! Co je to za hlas z toho gramofonu? Nedal by se zarazit?

WANG · Vylez, pane vojáku, a pojď si sníst kousek hověziny!

JIP *zevnitř* · Opravdu, ty pro mě máš kus masa, Polly? *Tluče do stěn skříně.*

WANG *běží dozadu* · Ticho, duše hříšné! Pět taelů žádá bůh, kterého slyšíte bouchat do stěn svaté skříně. Dostává se vám milosti! Vybřej, Ma Singu!

JIP *zevnitř* · Urio, Urio, kde vlastně jsem?

WANG · Bouchej ještě trošku, pane vojíne! Také na druhou stranu, pane generále! Kopej i nohama, co nejvíc!

JIP *zevnitř* · Haló, co se vlastně děje? Kde jsem? Kde jste vy? Urio, Jessi, Polly?

WANG · Tvůj ponížený služebník dychtí zvědět, co dobrého ráčíš poroučet k jídlu a co ostrého k pití, pane vojíne.

JIP *zevnitř* · Haló, kdo to je? Co je to za hlas? Připomíná mi hlas tučné krysy!

WANG · Tou mírně tučnou krysou je tvůj přítel Wang z Tiencinu, colonele.

JIP *zevnitř* · V jakém to jsem městě?

WANG · V bídném městě, vznešený příznivče, v hnízdě jménem Kilkoa.

JIP *zevnitř* · Pusť mě ven!

WANG *dozadu* · Až doděláš ty kuličky z velbloudího trusu, tak je narovnej na mísu a zabubnuj. Potom je zapal. *Jipovi.* Jakmile slíbíš, že neutečeš, pane vojíne, pustím tě okamžitě.

JIP *zevnitř* · Otevři, ty hlase krysy, otevři! Slyšíš?

WANG · Postůjte! Postůjte, věřící! Zastavte se, jen na minutku! Bůh k vám promlouvá třemi údery hromu. Přesně počítejte. Jsou čtyři, ne, pět. Škoda, jen pět taelů máte přinést v obět. *Tluče na modlitební skříň; laskavě.* Pane vojíne, mám tady pro tvá ústa bifteček.

JIP *zevnitř* · Och, teď teprv zjišťuju, že mám střeva docela rozežraná. Zřejmě jsem do nich nalil čistý lih. Och, není vyloučeno,

že jsem toho vypil moc a že teď budu muset toho stejně hodně sníst.

WANG · Celou krávu můžeš sníst, pane vojíne, a bifteček je připraven. Bojím se však, že utečeš, pane vojíne. Slíbíš mi, že neutečeš?

JIP *zevnitř* · Chci se napřed na ten biftek podívat. *Wang jej pouští.* Jakpak jsem se dostal sem?

WANG · Vzduchem, pane generále, vzduchem ses dostal sem.

JIP · Kdepak jsem byl, když jsi mě našel?

WANG · Ráčil jste pobývat ve starých nosítkách, vznešený.

JIP · A kde jsou kamarádi? Kde je osmý pluk? Kde je kulometný oddíl? Kde je dvanáct vlaků, kde jsou sloni? Kde je celá anglická armáda? Kam se všichni podělí, ty plivanče rozšklebený?

WANG · Odtáhli před měsícem přes hory paňdžábské. Ale tady je ten bifteček.

JIP · Cože? A já? Kdeže jsem byl? Cože jsem dělal, když se vydali na pochod?

WANG · Pivo jste pil, moc piva, tisíce lahví, a také peníze jste vydělával.

JIP · A to se nikdo po mně neptal?

WANG · Bohužel.

JIP · To je nepřítjemné.

WANG · Co ale, jestli ještě přijdou a budou hledat muže v blůze bílého vojáka? Mám je k vám dovést, pane ministře války?

JIP · Není třeba.

WANG · Jestli nechceš být rušen, Johnny, tak vlez do téhle skříně, Johnny, až přijdou ti, kteří by tvé oko uráželi.

JIP · Kde je ten biftek? *Usedne a jí.* Je moc malý! Jaké to jsou hnusné zvuky?

Za hlasitého bubnování stoupá čoud z velbloudího trusu ke stropu.

WANG · To jsou modlitby věřících, kteří klečí tamhle vzadu.

JIP · Ten biftek je z nějaké staré krávy. A ke komu se modlí?

WANG · To je jejich tajemství.

JIP *jí rychleji* · Biftek je v pořádku, ale to, že tady sedím, v pořádku není. Polly a Jesse na mě zaručeně čekali a možná že na mě čekají ještě pořád. Je jak máslo. Není to ode mě správné, že jím. Slyšíš, teď říká Polly Jessovi: Jip zaručeně přijde, až vystřízliví, přijde. Uria mě možná tak nečeká, poněvadž je chlap špatná, ale Jesse a Polly si říkají: Jip přijde. Že po všech těch nápojích je tohle náležité jídlo, o tom nemůže být sporu. Jen kdyby Jesse svému Jipovi tak pevně nevěřil. Zaručeně si však řekne: Jip nás nezradí. A jakpak mám něco takového vydržet? To, že tady sedím, v pořádku není, ale maso v pořádku je.

■

8.

Kantýna

Časně zrána. Galy Gay na židli spí. Trojice vojáků snídá.

POLLY · Jip přijde.

JESSE · Jip nás nezradí.

POLLY · Až vystřízliví, přijde.

URIA · To se neví. Pro všechny případy nepustíme toho nakládače z ruky, dokud bude Jip na střeše.

JESSE · Neodešel.

POLLY · Musí mu být zima. Přenocoval na židli.

URIA · Ale my se dnes v noci vyspali a jsme zase fit.

POLLY · A Jip přijde. Můj vyspalý, zdravý

vojenský rozum mi to říká úplně jasně. Až se Jip probudí, bude chtít pivo, a pak přijde.

Vstoupí pan Wang. Žajde k baru a zazvoní. Přichází vdova Begbicková.

BEGBICKOVÁ · Pro domorodé smraďochy ani Tibetany nečepuju.

WANG · Je to pro bělocha. Deset lahví nějakého dobrého světlého piva.

BEGBICKOVÁ · Deset flašek světlého piva pro bělocha? *Dá mu deset lahví.*

WANG · Ano, pro bělocha. *Wang se ukloní všem čtyřem a odchází. Jesse, Polly a Uria udiveně na sebe pohlédnou.*

URIA · Teď se Jip už nevrátí. Natankujeme. Vdovo Begbicková, od téhle chvíle at je dvacet piv a deset flašek whisky pořád přichystáno.

Begbicková nalije pivo a odchází. Trojice se napije. Přitom pozoruje spícího Gaje.

POLLY · Jakpak bys to chtěl udělat, Urio? Zbýl nám jedině Jipův průkaz.

URIA · To stačí. Musí se najít nějaký nový Jip. Jaképak fraky kvůli jednomu člověku. Jak nejde aspoň o dvě stě lidí, tak to nestojí ani za řeč. Každý na to samozřejmě může mít svůj názor. Ale jeden názor nerozhoduje. Klidný člověk snese klidně ještě dva tři názory navíc.

JESSE · Já na charakter taky seru.

POLLY · Co ale řekne, až z něho uděláme vojáka Jipa?

URIA · Takovýhle jako tady ten Gay se vlastně změní sám od sebe. Hoď ho do tůně, a do dvou dnů mu mezi prsty narostou plovací blány. Nemá totiž co ztratit.

JESSE · Ať je to s ním jak chce, potřebujeme čtvrtého muže. Vzbudte ho!

POLLY *vzbudí Gaje* · Milý pane, je dobře, že jste neodešel. Nepředvídané okolnosti zabránily našemu kamarádovi Jipovi, aby se včas vrátil.

URIA · Pocházíte z Irska?

GALY GAY · Myslím.

URIA · To je výhoda. Doufám, že vám není víc než čtyřicet, pane Gayi?

GALY GAY · Není mi ještě tolik.

URIA · Výborně. Máte ploché nohy?

GALY GAY · Mírně.

URIA · To je rozhodující. Máte vyhráno. Můžete tedy zatím zůstat.

GALY GAY · Žena mě bohužel čeká kvůli rybě.

POLLY · Chápeme vaše rozpaky. Jste ctihodný muž a Irčan jaksepatří. Ale váš zjev se nám zamlouvá.

JESSE · A co víc, přicházíte nám vhod. Není vyloučeno, že byste se mohl stát vojákem.

Galy Gay mlčí.

URIA · Život vojenský je život příjemný. Dostáváme týden co týden houf peněz jedině za to, že se touláme po Indii a že si prohlížíme ulice a chrámy. A rače se podívat na ty komfortabl kožené spací pytle, které voják zadarmo fasuje, všimněte si téhle pušky značky Everett a spol. Většinou lovíme pro vlastní potěšení; potřebné náčiní nám obstarává mamička. Tak jsme totiž armádu žertem pokřtili. A střídavě nám k tomu vyhrává několik vojenských kapel. Zbytek dne prokouříte ve svém bungalovu nebo strávíte nečinně prohlížením zlatých paláců některého z těch rádzů, kterého, když se vám zachce, také můžete odprásknout. Dámy od nás vojáků očekávají leccos, jen peníze ne. A to, jak jistě uznáte, také není k zahození.

Galy Gay mlčí.

POLLY · A život vojáka za války je obzvlášť příjemný. Teprve boj přece udělá z muže chlapa. Víte, že žijete ve velké době? Před každým útokem má voják nárok na

slušnou dávku alkoholu zdarma a jeho odvaha se tím zmnohonásobí, ano zmnohonásobí.

GALY GAY · Vidím, že život vojenský je život příjemný. *program*

URIA · Jistě. Můžete si teda tu vojenskou blůzu s těmi pěknými mosaznými knoflíky beze všeho ponechat a získáte tím právo, aby vás každý oslovoval pane, pane Jip.

GALY GAY · Snad byste nechtěli chudáka nakládače uvést do neštěstí.

JESSE · Čímpak?

URIA · Vy teda chcete odejít?

GALY GAY · Ano, půjdu.

JESSE · Polly, dojde mu pro šaty!

POLLY *se šatstvem* · Pročpak se vlastně nechcete stát Jipem?

Fairchild se objeví u okna.

GALY GAY · Poněvadž jsem Galy Gay. *Jde ke dveřím. Trojice rozpačitě přihlíží.*

URIA · Počkejte ještě chvilku.

POLLY · Znáte úsloví: Spěchej pomalu?

URIA · Máte co dělat s muži, kteří neradi od cizích lidí žádají něco zadarmo.

JESSE · Ať se jmenujete jakkoliv, vaši ochotu odměníme.

URIA · Jde prostě – no tak počkejte! – jde prostě o obchod. *Galy Gay se zastaví.*

JESSE · Jde o nejlepší obchod, jaký můžete v Kilkoii udělat. No řekni, Polly? Ty přece víš: Kdyby se nám tamto poštěstilo...

URIA · Je přímo naší povinností, abychom vám nabídli účast na tom báječném obchodě.

GALY GAY · Účast na obchodě? Řekl jste „obchodě“?

URIA · Snad. Ale vy přece nemáte čas.

GALY GAY · Přijde na to.

POLLY · Však byste čas měl. Kdybyste věděl, o jaký obchod jde, tak byste si čas

udělal. Lord Kitchener si ho taky udělal, když chtěl dobýt Egypta.

GALY GAY · Může být. Jde tedy o velký obchod?

POLLY · Pro maharadžu pěstávarekého by to asi byl velký obchod. Muži vašeho formátu se možná bude zdát malý.

GALY GAY · Čeho by z mé strany bylo pro ten obchod třeba?

JESSE · Ničeho.

POLLY · Musel byste nanejvýš obětovat vousy, poněvadž by mohly vzbudit nežádoucí pozornost.

GALY GAY · Tak. *Veźme své věci a chce jít.*

POLLY · Viděl už někdo takového slona?

GALY GAY · Slona? To by ovšem byl zlatý důl. Jestli víte o slonovi, tak ve špitále neumřete. *Rozčileně si zajde pro židli a usedne k trojici.*

URIA · O slonovi? Jakkpak bychom nevěděli o slonovi!

GALY GAY · A ten slon by byl hned k máni?

POLLY · Slon! Na slony zřejmě trpí.

GALY GAY · Tak co, byl by k máni ten slon?

POLLY · Už jste viděl dělat obchod se slonem, který k máni nebyl?

GALY GAY · No, jestli je to tak, pane Polly, tak bych se toho obchodu docela rád zúčastnil.

URIA *váhá* · Jen kdyby toho satana nebylo!

GALY GAY · Jakého satana?

POLLY · Nemluvte tak nahlas! Vyslovujete jméno Krvavé pětky, Tajfunu, našeho seržanta.

GALY GAY · Co dělá, že se mu tak říká?

POLLY · Ale nic. Občas zabalí do celtoviny člověka, který se při nástupu hlásí falešným jménem, a položí ho mezi slony.

GALY GAY · Bylo by tedy třeba někoho, komu to jaksepatří myslí.

URIA · A takovým člověkem jste vy, pane Gayi!

POLLY · Vy máte fištrón, to je vidět!

GALY GAY · Není to nijak slavné. Ale znám hádanku, která by vás, muže vzdělané, možná zajímala.

JESSE · Jsme vášniví hádankáři.

GALY GAY · Tak vám ji povím: Je to bílé, patří to mezi savce a vidí to zřepdu stejně dobře jako zezadu. Co je to?

JESSE · To bude těžké.

GALY GAY · Tuhle hádanku nerozluštíte. Já na to taky nepřišel. Savec, který je bílý a který vidí zřepdu stejně dobře jako zezadu. No šiml, ale slepý!

URIA · To je ohromné!

POLLY · A vy něco takového udržíte beze všeho v hlavě?

GALY GAY · Většinou, poněvadž psaní je moje slabá stránka. Ale pokud by šlo o obchod, tak byste sotva našli člověka vhodnějšího.

Trojice zajde k nálevnímu pultu. Galy Gay přinese bedýnku svých doutníků a každému nabídne.

URIA · Oheň!

GALY GAY *jim zapaluje a přitom říká* · Do-volte, pánové, abych vám dokázal, že jste si pro ten obchod nevybrali špatného společníka. Máte tu náhodou něco těžšího?

JESSE *ukáže na palice a závaží u zdi poblíže dveří* · Tamhle!

GALY GAY *si dojde pro nejtěžší závaží a vzeprve je* · Jsem totiž v Kilkoii členem klubu zápasníků.

URIA *mu podává pivo* · To je znát na vašem chování.

GALY GAY *pije* · My zápasníci máme tak trochu zvláštní chování. Jsou na to předpisy. Když zápasník například vkročí do místnosti, kde je větší společnost, tak se ve dveřích povytáhne v ramenu, zvedne paže do jejich výše, pomalu je spustí a

klátivým krokem vejde. *Pije*. Se mnou se dají krást koně!

FAIRCHILD *vstoupí* · Venku je nějaká paní, která hledá muže jménem Galy Gay.

GALY GAY · Galy Gay! Muž, kterého hledá, se tak jmenuje!

Fairchild si ho chvilí prohlíží a pak pro ženu dojde.

GALY GAY *trojici* · Žádné strachy! Je to osoba mírná, poněvadž je z provincie, kde jsou téměř všichni laskaví. Můžete se na mě spolehnout... Jak Galy Gaye jednou navdáte...

FAIRCHILD · Vstupte, paní Gayová! Tady je muž, který zná vašeho muže. *Vrať se s ní.*

PANÍ GAYOVÁ · Promiňte, pánové, že vás obtěžuje osoba nízká, a omluvte také mé oblečení, měla jsem naspěch. Ach, tady jsi, muži! Ale jseš to vůbec ty, v téhle vojenské kazajce?

GALY GAY · Nejsm.

PANÍ GAYOVÁ · Nerozumím ti. Jak ses k tomu mundúru dostal? Vůbec ti nesluší, to potvrdí každý. Jsi divný člověk, Galy Gayi.

URIA · Ta žena zřejmě nemá všech pět pohromadě.

PANÍ GAYOVÁ · S mužem, který nedovede nikomu odříct, je potíž.

GALY GAY · Rád bych věděl, s kým vlastně mluví.

URIA · Jako by někomu nadávala.

FAIRCHILD · Myslím, že to té paní myslí náramně dobře. Jen mluve dál, paní Gayová. Váš hlas se mi zamlouvá víc než hlas zpěvačky.

PANÍ GAYOVÁ · Nevím, co zase vyvádíš, ale se svou velkorysostí zaručeně jednou špatně skončíš. A teď pojď! No tak přece něco řekni! Nebo jsi ochraptěl?

GALY GAY · Zdá se, že tohle všecko říkáš

mně. Já ti ale povídám, že si mě s někým pleteš. A to, co tady zvaníš o tom druhém, je hloupé a vůbec se to nesluší.

PANÍ GAYOVÁ · Cože? Já že si tě s někým pletu? Nepil jsi? On totiž alkohol nesnáší.

GALY GAY · Jako nejsem velitelem téhle armády, tak taky nejsem Galy Gayem.

PANÍ GAYOVÁ · Přistavila jsem včera v tuhle dobu na kamna hrnec s vodou, ale rybu jsi nedonesl.

GALY GAY · Co do toho zase pleteš rybu? Mluvíš, jako bys byla přišla o rozum, a ještě k tomu tady přede všemi!

FAIRCHILD · To je divná záležitost. Napadají mě přitom strašlivé myšlenky. Téměř trnu. Znáte tu ženu? *Trojice naznačí, že nikoli.* A vy?

GALY GAY · Viděl jsem v životě už leccos mezi Irskem a Kilkoou, ale s touhle ženou jsem se ještě nesetkal.

FAIRCHILD · Řekněte té ženě, jak se jmenuje.

GALY GAY · Jeraiah Jip.

PANÍ GAYOVÁ · To je strašné! Když si ho ovšem prohlížím, seržante, tak se mi téměř zdá, že ani mým mužem, nakládačem Galy Gayem, není, ale že jde o někoho jiného, i když nedovedu říct, o koho.

FAIRCHILD · Ale my se to za chvíli do-zvíme.

Odchází s Gayovou.

GALY GAY *se roztančí ke středu jeviště a zpívá*. Měsíc nad Alabamou zapadá níž a níž, kéž se svou starou mámou měsíce nové uvidíš.

Rozzářené přistoupí k Jessovi · O Gayových se v celém Irsku říká, že si umějí vždycky poradit.

URIA *Pollymu* · Dřív než slunce sedmkrát

zapadne, musí z toho muže být jiný muž.
POLLY · Jak to chceš udělat, Urio? Můžeš člověka proměnit v jiného člověka?

URIA · Můžeš. Jeden jako druhý. Muž jako muž.

POLLY · Ale armáda přece možná co nevidět vyrazí, Urio!

URIA · Samozřejmě možná co nevidět vyrazí! Ale copak nevidíš, že kantýna tady ještě stojí? Nevíš, že artilerie ještě pořádá dostihy? Říkám ti: Pánbůh lidí našeho druhu přece nepřivede do neštěstí a nepřikáže vojsku, aby se ještě dnes dalo na pochod. To si třikrát rozmyslí.

POLLY · Poslouchej!

Bubnování a signály zvěstující odchod. Trojice se postaví do pozoru.

FAIRCHILD *řve za jevištěm* · Armáda vyrazí směrem k severním hranicím! Odjezd dnes v noci ve dvě deset!

INTERMEZZO

přednesené vdovou Begbickovou

Pan Bertolt Brecht dí: Muž jako muž.
A basta.

To přece může tvrdit lidí na sta.
Ale pan Bertolt Brecht chce dokázat všemu svému okolí,

že s člověkem se dá provádět cokoli.
Muž jako auto přemontovává se dnes večer zde,

aniž přitom čehokoli pozbude.
K tomu muži se přistupuje jako k člověku,

požádá se s důrazem, ale bez vzteku,
běhu světa laskavě se přizpůsobit
a se svým soukromím už jednou přestat zlobit.

At předělán bude sebevíc:
byla to správná investice.

Nedáme-li si pozor, může se ovšem stát z něho přes noc i náš vlastní kat.

Pan Bertolt Brecht doufá, že uvidíte, jak půda, na níž stojíte, jako snh se bude rozplývat po vašich šlépějích a že na svém příkladu vám ukáže Galy Gay, že člověku na světě nemusí být vždycky právě hej.

9.

Kantýna

Hluk armády, chystající se k odchodu. Vzadu se ozve něčt silný hlas.

HLAS · Jak se předvíдалo, vypukla válka. Armáda se dává na pochod k severním hranicím. Královna nakazuje svým vojákům, aby se odebrali se slony a s kanóny do vlaků, a vlakům, aby se rozjely k severním hranicím. Proto vám nakazuje generál, abyste nasedli, než měsíc vyjde. *Begbicková sedí za šenkem a kouří.*

BEGBICKOVÁ ·

Ve městě Jehoo, kde vždycky je plno a kde nikdo nezůstane, každý zná píseň o běhu světa,

píseň, co začíná takhle:

Zpívá.

Netrvej na vlně, která se o tvou nohu třífští. Dokud budeš stát ve vodě, nové a nové vlny budou se o tvou nohu třífštit.

Vstane, vezme bidlo a při dalších verších shrne celtovinu.

Šedm let žila jsem na jednom místě, měla jsem

střechu nad hlavou

a nebyla jsem sama.

Ale muž, jenž mě živil a jemuž se nikdo nevyrovnal,
ležel jednoho dne k nepoznání změněn pod plachetkou zemřelých.

Přesto jsem i toho večera snědla svou večeri. A brzy jsem začala pronajímat tu místnost,

v níž jsme se objímali,
a ta místnost mě živila.

A teď, když mě už neživí,
pořád ještě jím.

Řekla jsem si:

Zpívá.

Netrvej na vlně, která se o tvou nohu třífští. Dokud budeš stát ve vodě, nové a nové vlny budou se o tvou nohu třífštit.

Usedne zase ke kantýnskému stolu. Vstoupí trojice vojáků v doprovodu dalších.

URIA *uprostřed* · Kamarádi, vypukla válka. Čas nepořádku skončil. Na soukromá přání už se ohled nebere. Proto bude třeba, aby se nakládač Galy Gay z Kilkoj proměnil poklusem ve vojáka Jeraiaha Jipa. Aby se toho dosáhlo, zapleteme jej do obchodu v naší době obvyklého: postavíme umělého slona. Polly, přines bidlo a sloní hlavu, co visí na zdi, a ty, Jessi, flašku – jak se Galy Gay podívá, tak z ní uleješ trochu piva, aby měl dojem, že slon močí. A já přes vás natáhnu tuhle celtovinu. *Staví umělého slona.* Dáme mu toho slona darem a přivedeme kupce. A až slona prodá, tak ho zatkneme a řekneme: Jak si troufáš prodat armádního slona? A hned bude radši vojákem Jipem, který pochoduje k severním hranicím, než zločincem Gayem, kterého by mohli i zastřelit.

VOJÁK · Myslíte, že tohle bude považovat za slona?

JESSE · Vypadá to snad tak špatně?

URIA · Říkám vám, že to za slona považovat bude. Ten by i v téhle flašce od piva viděl slona, kdyby na ni někdo ukázal a řekl: Tohohle slona koupím.

VOJÁK · Budete tedy potřebovat kupce.

URIA *volá* · Vdovo Begbicková! *Begbicková se objeví.* Dělal byste nám kupce?

BEGBICKOVÁ · Ale dělala, jestli mi pomůžete balit. Nemůžu tady nechat kantýnu stát.

URIA · Tak řekněte muži, co přijde, že chcete koupit tohohle slona, a my vám to pomůžeme spakovat. Bude to jedna dvě.

BEGBICKOVÁ · Dobře. *Vrací se.*

GALY GAY *vehází* · Už je slon tady?

URIA · Pane Gayi, celá věc se rozjíždí na plné obrátky. Jde o přespočetného a nezaregistrovaného armádního slona jménem Billy Humph. Záleží jedině na tom, aby se bez rozruchu vydražil – soukromíkovi samozřejmě.

GALY GAY · To je jasné. A kdo jej vydraží?

URIA · Někdo, kdo bude předstírat majitele.

GALY GAY · Kdo ho ale bude předstírat?

URIA · Chcete ho předstírat vy, pane Gayi?

GALY GAY · A máte kupce?

URIA · Máme.

GALY GAY · Jedině, když se přitom neřekne mé jméno.

URIA · Jasně. Nechcete cigáro?

GALY GAY *nedůvěřivě* · Proč?

URIA · Čistě pro klid. Slon je totiž tak trochu nachlazen.

GALY GAY · Kde je kupec?

BEGBICKOVÁ *přichází* · Ach pane Gayi, sháním slona. Nevíte o nějakém?

GALY GAY · Možná že bych o nějakém věděl, vdovo Begbicková.

BEGBICKOVÁ · Napřed mi ale odněte tuhle stěnu, za chvíli přijedou s kanóny.

VOJÁCI · Odnesem, vdovo Begbicková.

Vojáci bourají jednu ze stěn kantýny. Nevý-
razná maketa slona je hotová.

JESSE *Begbickové* · Tak vám řeknu, vdovo
Begbicková, že to, co se tady děje, je
z vyššího hlediska vlastně událost histo-
rická. Co se tady totiž děje? Bere se pod
lupu osobnost, zkoumá se charakter.
Věcem se jde na kloub. I s pomocí tech-
niky. U svěráku a běžícího pásu jsou si
člověk velký a malý rovní i postavou.
Osobnost! Už staří Asyřané, vdovo
Begbicková, znázorňovali osobnost jako
strom, který se košatí. Tak, košatí! Na-
koniec se prostě zase odkošatí, vdovo
Begbicková. Co říká Kopernikus? Co se
točí? Země se točí. Země, a tím taky člo-
věk. Podle Koperníka. Říká tedy, že člo-
věk není osou toho všeho. Jen se na něj
podívejte. Něco takového osou? Překo-
nané stanovisko. Člověk je úplná nula!
Moderní věda dokázala, že všecko je
relativní. Co to znamená? Stůl, lavice,
voda, lízce na obouvání, všecko je rela-
tivní. Vy, vdovo Begbicková, já... všecko
relativní. Podívejte se mi do očí, vdovo
Begbicková, je to historický okamžik.
Člověk je osou, ale jenom relativně. *Oba*
odcházejí.

■

Číslo jedna

URIA *vyvolává* · Číslo jedna: Transakce se
slonem. Kulometný oddíl odevzdává slo-
na muži, který nechce, aby byl jmenován.
GALY GAY · Ještě lok šerry brandy, ještě
čouda z brazilského cigára, a do toho.
URIA *mu představuje slona* · Billy Humph,
šampion Bengálska, slon ve službách
Velké armády.

GALY GAY *spatří slona a lekne se* · Tohle že je
ten armádní slon?
JEDEN Z VOJÁKŮ · Je zrovna silně na-
chlazen, jak se pozná už z toho, že má
zábal.
GALY GAY *obchází znepokojeně slona* · Copak
zábal, o ten ani tak nejde.
BEGBICKOVÁ · Mám zájem. *Ukáže na slona.*
Prodejte mi toho slona.
GALY GAY · Vy toho slona chcete opravdu
koupit?
BEGBICKOVÁ · Nezáleží mi na tom, jestli je
velký nebo malý, ale prostě po slonovi
toužím už od dětských let.
GALY GAY · A odpovídá tenhle opravdu
vašim představám?
BEGBICKOVÁ · Když jsem byla malá, chtě-
la jsem slona velkého jako Hindúkuš, ale
teď to tenhle spraví taky.
GALY GAY · Nu, jestli toho slona opravdu
chcete koupit, vdovo Begbicková, je
v mém držení.
VOJÁK *přiběhne zezadu* · Pst... pst... Krvavá
pětka prochází Campem a prohlíží va-
góny.
VOJÁCI · Tajfun!
BEGBICKOVÁ · Zůstaňte tady, nerada bych
o toho slona přišla. *Begbicková a vojáci*
rychle odcházejí.
URIA *Gayovi* · Ujměte se na chvíli slona. *Dá*
mu do ruky provaz.
GALY GAY · Ale co já, pane Urio? Co se
mnou?
URIA · Jen tu zůstaň. *Běží za ostatními vojáky.*
Galy Gay drží slona za nejzazší konec provazu.
GALY GAY *sám* · Matka mi říkala: Člověk
nikdy nic neví najisto. Ale ty, Galy Gayi,
vůbec nic nevíš. Dnes ráno jsi vyšel, abys
koupil malou rybu, ale teď už máš velké-
ho slona a nikdo neví, co bude zítra. Nu,
jaképak fraky? Hlavně že dostaneš svůj
šek.

URIA *se podívá dovnitř* · Opravdu, vůbec si ho
nevšímá. Drží se od něho co nejdál. *Je*
vidět, jak Fairchild jde vzadu kolem. Tygr
z Kilkoy tudy jen prošel. *Uria, Begbicková*
a ostatní vojáci se vracejí dovnitř.

■

Číslo dvě

URIA *vyvolává* · Teď přijde další transakce,
číslo dvě: Vydražování slona. Muž, který
nechce, aby byl jmenován, slona prodá.
Galy Gay si dojde pro zvonek, Begbicková po-
staví doprostřed jeviště dřevěné vědro dnem
vzhůru.
JEDEN Z VOJÁKŮ · Máš o slonovi ještě
pochybnosti?
GALY GAY · Jaképak pochybnosti, když je
na slona kupec.
URIA · Jak je na slona kupec, tak je všecko
v pořádku, co?
GALY GAY · Na to můžu jedině přísvědčit.
Slon jako slon, zvláště když je kupec.
Postaví se na vědro a drží slona, který stojí
vedle něho uprostřed skupinky.
Aukce začíná! Tímto dražím Billy Hump-
ha, šampiona Bengálska. Narodil se v již-
ním Paňdžábu, tak, jak ho tady vidíte.
Sedm ráždů mu stálo u kolébky. Jeho mat-
ka byla bílá. Je mu pětadesát let. To není
žádné stáří. Váží třináct centů a vymýtít
les je pro něho hračkou. Billy Humph
representuje pro každého malé jmění.
URIA · Tady je vdova Begbicková s šekem.
BEGBICKOVÁ · A je ten slon váš?
GALY GAY · Je můj jako tahle má noha.
JEDEN Z VOJÁKŮ · Billy je už asi dost
starý, že stojí pořád tak strnule.
BEGBICKOVÁ · Budete ho muset dát lev-
něji.

GALY GAY · Dal jsem za slona sám dvě stě
rupií a ty za něj dostanete, i když bude
nad hrobem.
BEGBICKOVÁ *jej prohlíží* · Dvě stě rupií?
Jen se podívejte na to vytahané břicho!
GALY GAY · Myslím přesto, že je pro vdovu
jak dělaný.
BEGBICKOVÁ · Dobře. Ale je zdravý?
Billy Humph močí. To mi stačí. Vidím, že
slon je zdravý. Pět set rupií.
GALY GAY · Pět set rupií poprvé, podruhé,
potřetí. Vdovo Begbicková, slon je váš,
převzmete jej ode mě, jeho dosavadního
majitele, a zaplatte šekem.
BEGBICKOVÁ · Vaše jméno?
GALY GAY · Nemá být uvedeno.
BEGBICKOVÁ · Pane Urio, půjčte mi, pro-
sím vás, tužku, abych mohla šek vyplnit,
a to na pána, který nechce být jme-
nován.
URIA *stranou k vojákům* · Až šek přijme, tak ho
popadnete.
BEGBICKOVÁ · Tak tady je šek, muži,
který nechceš být jmenován.
GALY GAY · A tady slon, vdovo Begbicková.
JEDEN Z VOJÁKŮ *položí Gayovi ruku na*
rameno · Jménem anglické armády, copak
to děláte?
GALY GAY *se přihloupě usměje* · Já? Nic.
VOJÁK · Copak to máte za slona?
GALY GAY · Slona? Jakého?
VOJÁK · Hlavně toho za vámi. Jen žádné
výtáčky!
GALY GAY · Toho slona neznám.
VOJÁCI · Ale!
JEDEN Z VOJÁKŮ · Můžeme dosvědčit,
že pán tvrdil, že je jeho.
BEGBICKOVÁ · Tvrdil, že je slon jeho
jako tahle jeho noha.
GALY GAY *chce odejít* · Musím bohužel domů,
žena mě už čeká. *Razí si skupinkou cestu.*
Vrátím se, abych to s vámi domluvil.

Dobrý večer! *Billymu, který jde za ním.*
Zůstaň tady, Billy, nebuď tak paličatý.
Dostaneš nažrat.

URIA · Stůj! Namířte armádní pistole na toho zločince! Že je to zločinec, o tom nemůže být pochyb.

Polly uvnitř Billy Humphra se hlasitě zasměje.
Uria jej udeřt.

Drž hubu, Polly!

Vrchní část celtoviny se sesmekne, je vidět Pollyho.

POLLY · Sakra!

Galy Gay, teď úplně zmaten, se dívá na Pollyho a pak z jednoho na druhého. Slon uteče.

BEGBICKOVÁ · Co to? Vždyť to vůbec není slon, ale celtovina a pod ní dva chlapíci! Všecko je podvod! Dostala jsem za pravé peníze nepravého slona.

URIA · Vdovo Begbicková, ihned zločince spoutáme a hodíme do latríny.

Vojáci spoutají Galy a strěl ho do jámy tak, že mu vyčuhuje jen hlava. Je slyšet, jak kolem projíždí dělostřelectvo.

BEGBICKOVÁ · Už nakládají kanóny! Kdy-pak mi sbalíte kantýnu? Nejenom tenhle váš člověk, ale taky stanoviště mé kantýny se má změnit.

Všichni vojáci se pustí do práce. Dříve než skončí, Uria je vyžene. Begbicková přichází s košem, v němž má špinavé stanové dílce, poklekne před malou prohlubni a pere. Galy Gay naslouchá její písni.

I já jsem měla jméno, a kdokoli ve městě to jméno zaslechl, řekl, že má

dobrý zvuk.

Ale jedné noci jsem vypila čtyři sklenky žitné

a příštího rána stálo na mých dveřích napsáno křídou

škaredé slovo.

I odnesl si mlékař opět své mléko.

Bylo po jméně.

Ukáže plátno.

Jak plátno, co bylo bílé a zašpiní se a může zase zbélet, vyperes-li je – ale podrž je proti světlu a uvidíš: není to už

totéž plátno.

Neřkej své jméno tak zřetelně. Načpak?

Vždyť jím přece označujes někoho jiného. A načpak říkat své mínění tak nahlas, zapomeň přece na ně.

Jaképak mínění to vlastně bylo?

Nerozpomínej se

na žádnou událost déle, než sama trvala.

Zpltvá.

Netrvej na vlně, která

se o tvou nohu třítí. Dokud

budeš stát ve vodě, nové a nové vlny

budou se o tvou nohu třítit.

■

Číslo tři

URIA *vyvolává* · Teď je na řadě transakce číslo tři: Proces s mužem, který nechtěl být jmenován. Udělejte kolem zločince kruh a zahajte výslech; neustaňte, dokud se nedovíte pravdu.

GALY GAY · Prosim o dovolení, abych směl něco povědět.

URIA · Člověče, napovídás toho dnes v noci ažaž. Kdo z vás ví, jak se jmenoval muž, který veřejně nabízel slona?

JEDEN Z VOJÁKŮ · Jmenoval se Galy Gay.

URIA · Kdo to dosvědčí?

VOJÁCI · My to dosvědčíme.

URIA · Co na to říká obžalovaný?

GALY GAY · Byl to někdo, kdo nechtěl, aby byl jmenován.

Vojáci reptají.

JEDEN Z VOJÁKŮ · Slyšel jsem, jak říká, že je Galy Gay.

URIA · A ty nejseš Galy Gay?

GALY GAY *mazaně* · Inu, kdybych byl Galy Gay, tak bych možná byl tím, koho hledáte.

URIA · Nejseš tedy Galy Gay?

GALY GAY *zabrumlá* · Ne, nejsem.

URIA · A byl jsi při tom, když se dražil Billy Humph?

GALY GAY · Ne, nebyl.

URIA · Ale že jej prodával někdo, kdo se jmenoval Galy Gay, tos viděl?

GALY GAY · Ano, to můžu dosvědčit.

URIA · Byl jsi tedy přeci jen při tom.

GALY GAY · To můžu dosvědčit.

URIA · Slyšeli jste? Vidíte měsíc? Měsíc vyšel, ale uvízl v téhle zatracené sloní záležitosti. Pokud jde o Billy Humphra, tak přece jenom nebyl docela v pořádku.

JESSE · Ne, to určitě nebyl.

JEDEN Z VOJÁKŮ · Ten člověk říkal, že jde o slona, ale přitom to ani opravdový slon nebyl, byl z papíru.

URIA · Prodával tedy něco, co opravdovým slonem nebylo. A to se samozřejmě trestá smrtí. Co ty na to?

GALY GAY · Slonovi by možná nepřípadal jako slon. Tohle přesně rozlišit je dost těžké, vznešený soude.

URIA · Samozřejmě, je to setsakra zamotané, ale přesto si myslím, že tě budou musit zastřelit, poněvadž jseš náramně podezřelý. *Galy Gay mlčí.* Víš, slyšel jsem o vojákoví, který se jmenoval Jip. Nejednou to také při nástupu potvrdil. A tenhle Jip chtěl kdekomu namluvit, že se jmenuje Galy Gay. Nejseš snad ty ten Jip?

GALY GAY · Ne, to zaručeně nejsem.

URIA · Nejmenuješ se tedy Jip? A jak se tedy jmenuješ? Nevíš, co bys odpověděl? Jseš

tedy asi někdo, kdo nechce být jmenován? Nejseš snad ten, kdo při prodeji slona nechtěl být jmenován? Zase mlčíš? To je náramně podezřelé, to se už pomalu rovná přiznání. Ten zločinný prodavač slona prý měl taky vousy – a ty vousy máš. Pojďte, soud se poradí. *Žajde s vojáky dozadu. Dva zůstanou u Galy Gaye.*

URIA *při odchodu* · Už nechce být Galy Gayem. GALY GAY *po chvíli* · Slyšíte, co říkájí?

JEDEN Z VOJÁKŮ · Ne.

GALY GAY · Říkají, že jsem ten Galy Gay?

DRUHÝ VOJÁK · Říkají, že to už není jisté.

GALY GAY · Pamatuj si, muži: jeden jako druhý, kus jako kus, všecko jedno.

DRUHÝ VOJÁK · Ví se už, proti komu se bude válčit?

PRVNÍ VOJÁK · Jestli potřebujou bavlnu, tak to bude Tibet, a jestli potřebujou vlnu, tak to bude Pamír.

JESSE *přichází* · Není ten spoutaný člověk, co tady sedí, Galy Gay?

PRVNÍ VOJÁK · Hej, muži, odpověz!

GALY GAY · Myslím, že si mě s někým pleteš, Jessi. Jen se pořádně podívej!

JESSE · Copak nejseš Galy Gay? *Galy Gay vrtí hlavou.* Zmizte na okamžik, musím si s ním promluvit, když ho zrovna odsoudili k smrti.

Oba vojáci odcházejí dozadu.

GALY GAY · Je to pravda? Ach Jessi, pomoz mi, jseš přeci zkušený voják.

JESSE · A jak k tomu vlastně došlo?

GALY GAY · Inu, Jessi, ani nevím. Popjeli jsme a kouřili a já jsem zřejmě tak dlouho žvanil, až jsem přišel o duši.

JESSE · Zaslechl jsem tam u nich, že se má popravít nějaký Galy Gay.

GALY GAY · To není možné.

JESSE · A nejseš snad Galy Gay?

GALY GAY · Setři mi pot, Jessi.

JESSE *tak učini* · Podívej se mi přece do očí!
Jsem Jesse, tvůj přítel. Neješ snad Galy
Gay z Kilkoy?

GALY GAY · Ne, mylíš se.

JESSE · Přišli jsme z Kánkérdanu čtyři. Byl
jsi snad s námi?

GALY GAY · Ano, v Kánkérdanu jsem byl
s vámi.

JESSE *zajde dozadu k vojákům* · Měsíc ještě ne-
vyšel a už chce být Jipem.

URIA · Ale měli bychom ho ještě víc postrašit.
Je slyšet, jak kolem rachotí lafety.

BEBBICKOVÁ *přichází* · Děla, Urio! Pomoz
mi složit plachty. A vy bourejte dál!

*Vojáci odolávají dále části kantýny do vagónu.
Zůstává stát jen jediná dřevěná stěna. Urio
skládá s Begbickovou plachtu.*

BEBBICKOVÁ · Také jsem mluvila s mnoha
lidmi a pozorně
jsem naslouchala a vyslechla mnohé ná-
zory

a jak mnozí o mnohém říkají, že je to
zcela jisté!

Ale po návratu mluvili jinak, než mlu-
vivali dříve.

A o jiných věcech říkali, že jsou jisté.

I řekla jsem si, že z jistých věcí

nejjistější je pochybování.

*Urio odejde dozadu. Také Begbicková odchází
kolem Galy Gaye dozadu. Nese koš s prádlem a
zplod.*

Netrvej na vlně, která

se o tvou nohu tříští. Dokud

budeš stát ve vodě, nové a nové vlny

budou se o tvou nohu tříštit.

GALY GAY · Vdovo Begbicková, prosím vás,
dojdete pro nůžky a ustríhnete mi vousy.

BEBBICKOVÁ · Pročpak?

GALY GAY · Mám pro to důvody.

*Begbicková mu ustríhne vousy a uloží je do
šátku, který donese do vagónu. Vojáci se objevují
znovu.*

Číslo čtyři

URIA *vyvolává* · Teď přijde transakce číslo čtyři:
Zastřelení Galy Gaye ve vojenských ubi-
kacích Kilkoy.

BEBBICKOVÁ *jde k němu* · Pane Urio, mám
tady něco pro vás.

Šeptá mu cosi do ucha a dá mu šátek s vousy.

URIA *zajde k žumpě za Galy Gayem* · Obžalo-
vaný, chceš nám ještě něco povědět?

GALY GAY · Vznešený soude! Slyšel jsem,
že zločinec, který prodal slona, byl muž
s vousy. Já ale žádné nemám.

URIA *mu ukáže beze slova šátek s vousy. Ostatní se
smějí* · A co tohle? Teď ses teprve usvěd-
čil, člověče. Zbavil ses vousů, a to ukazu-
je, že nemáš čisté svědomí. Pojď, muži

beze jména, a slyš rozsudek stanného
soudu z Kilkoy: Budeš zastřelen pěti ra-
nami z pušky.

Vojáci vytáhnou Galy Gaye z žumpy.

GALY GAY *křičí* · To nemůžete!

URIA · Ale stane se to. Dobře naslouchej,
muži. Za prvé budeš zastřelen proto, že
armádě ukradl slona, což je krádež. Za
druhé, žeš toho slona, který ani slonem
nebyl, prodal, což je podvod. A za třetí,
že se nemůžeš vykázat ani jménem, ani
průkazem, takže jseš možná vyzvědač, což
je vlastizrada.

GALY GAY · Ach Urio, proč mi tohle děláš?

URIA · Teď pojď a chovej se jako dobrý voják,
tak, jak ses to u armády učil. Jedem!
Dělej, ať tě můžeme zastřelit.

GALY GAY · Ach nespěchejte, nejsem ten,
koho hledáte. Vůbec ho neznám. Jme-
nuju se Jip, můžu to odpřísáhnout. Co už
je slon ve srovnání s lidským životem?
Žádného slona jsem neviděl! To, co jsem
držel, byl provaz. Prosím vás, počkejte!

Jsem někdo docela jiný. Nejsem Galy
Gay. Nejsem!

JESSE · Ale jseš, kdopak bys byl. Pod třemi
gumovníky Kilkoy uvidí Galy Gay
tryskat svou krev. Jdi, Galy Gayi.

GALY GAY · Bože můj, zadržte! Musí se
sepsat protokol. Musí se uvést důvody
a to, že jsem to nebyl a že se ani Galy
Gay nejmenuju. Všecko se musí pořádně
uvážít. Když se má někdo odpravit, tak
se to přece nedá odbýt jen tak narychlo.

JESSE · Marš!

GALY GAY · Jaképak marš! Nejsem ten,
kterého hledáte. Nechtěl jsem nic jiného
než koupit rybu. Ale kdepak tady dosta-
nu rybu? Co ty kanóny, co se tady valí
kolem? Co ta muzika, která tady tak
vřeští? Ne, nehnu se odtud, ani kdybych
se trávy měl chytat! Žádám, aby se s tím
vším udělal konec. Pročpak tady nikdo
není, když chtějí odpravit člověka?

BEBBICKOVÁ · Jestli nebudete hotovi, než
začnou nakládat slony, tak se těšte!
*Odhází. Vedou Galy Gaye dozadu a zase do-
předu; kráčí jako hrdina nějakého tragického
dramatu.*

JESSE · Udělejte místo pro delikventa, kterého
stanný soud odsoudil k smrti!

VOJÁCI · Podívejte, tady vedou někoho na
popravu! Je ho možná škoda, není ještě
starý. Zaručeně neví, jak k tomu přišel.

URIA · Zastavit stát! Chceš se ještě vymocit?

GALY GAY · Ano.

URIA · Ohlíďte ho.

GALY GAY · Zaslechl jsem, že musí být
hotovi, než přijdou sloni. Musím teda
dělat pomalu, abych se slonů dočkal.

VOJÁCI · Dělej!

GALY GAY · Nemůžu. Je tohle měsíc?

VOJÁCI · Je. Připozdilo se.

GALY GAY · Není tohle bar vdovy Begbic-
kové, kde jsme vždycky popíjeli?

URIA · Ne, hochu. Tohle je střelnice, a tohle
tady je zeď, před kterou se leckdo po-
mokří. Haló, vy tam! Zaujměte posta-
vení! A nabijte flinty! Ale musí jich být
pět.

VOJÁCI · Při tomhle světle je špatně vidět.

URIA · To je pravda, světlo je mizerné.

GALY GAY · Slyšíte? Nejde to. Musíte přece
při střelení vidět.

URIA *Jessovi* · Vem tamhle tu papírovou lu-
cernu a posvit na něho. *Zaváže Galy
Gayovi oči. Hlasitě.* Nabijte pušky! *Tiše.*
Co to děláš, Polly? Vždyť tam strkáš
ostrou. Vyndej to.

POLLY · Ach promiňte, málem jsem nabil
doopravdy. Moc nescházelo a stalo se
neštěstí.

*Je slyšet, jak se vzadu blížít sloni. Vojáci na
chvilku strnou.*

BEBBICKOVÁ *volá za scénou* · Sloni!

URIA · Žádná pomoc! Rozsudek se musí vy-
konat. Počítám do tří. Ráz!

GALY GAY · Tak, teď je toho ale dost, Urio.
A sloni tady přece už jsou taky. Mám
tu ještě zůstat stát, Urio? Pročpak jste
najednou všichni tak ztichli?

URIA · Dva!

GALY GAY *se směje* · Jseš legrační chlap,
Urio. Nevidím na tebe, poněvadž jste
mi zavázali oči. Ale podle hlasu by člověk
pomalu řekl, že to myslíš doopravdy.

URIA · A jedna jsou...

GALY GAY · Zadrž! Neříkej tři, aby tě to
nemrzelo! Jestli teď vystřelíte, tak mě
přece zasáhnete. Zadržte! Ne, ještě ne-
střílejte! Vyslyšte mě! Přiznávám se!
Přiznávám se, že nevím, co se se mnou
děje. Uvěrte mi a nesmějte se! Jsem člo-
věk, který neví, kdo je. Ale Galy Gay
nejsem, to vím. Nejsem ten, co ho máte
zastřelit. Avšak kdo vlastně jsem? Vypad-
lo mi to z paměti; včera večer, když

pršelo, jsem to ještě věděl. Včera večer přece pršelo? Prosim vás, jestli se díváte sem nebo prostě k místu, odkud přichází tenhle hlas, tak to jsem já. Tomu místu říkejte Galy Gay nebo nějak jinak. Smílujte se, dejte mi kousek masa! Tam, kde zmizí a odkud časem zase vyjde, je Galy Gay. Aspoň tohle: Jestli najdete někoho, co zapomněl, kdo je, tak to jsem já. A toho pak, prosím vás, nechte ještě jednou běžet!

Uria cosi Pollymu pošeptal; Polly běží za Galy Gaye a pozvedne proti němu silný klacek.

URIA · Jednou nebo nikdy, všechno jedno! Tři! *Galy Gay vykřikne.*

URIA · Palte!

Galy Gay omdlí.

POLLY · Počkat! Svalil se sám od sebe!

URIA *křičí* · Palte! Ať ještě zaslechne, že je po něm.

Vojáci vystřelí do vzduchu.

URIA · Nechte ho tady ležet a připravte se na odchod.

Galy Gay zůstane ležet, všichni ostatní odcházejí.

■

a

Před naloženým vagónem sedí u stolu s pěti židlemi Begbicková a trojice vojáků. Stranou leží Galy Gay, přikryt pytlím.

JESSE · Někdo jde. To bude seržant. Bude nám strkat nos do našich záležitostí. Vdovo Begbicková, zabráníte mu v tom? Podaří se vám to?

Je vidět, jak se Fairchild blíží v civilu.

BEGBICKOVÁ · Podaří. Vždyť to, co sem jde, je civil. *Fairchildovi, který stane ve dveřích.* Pojď si k nám sednout, Charlesi.

FAIRCHILD · Aha, tady tě mám, zvrhlice! *Před Galy Gayem.* Co je to za pivní mrtvolu? *Mlčent.* *Uděti do stolu.* Pozor!

URIA *mu zezadu naraží klobouk* · Drž hubu, civile! *Smích.*

FAIRCHILD · Jen si poslužte, chásko! Pohlédte na mé ustrojení a smějte se! Vymažte mé jméno, které znají od Kalkaty až po Kuč-Bihár! Dejte mi napít, a pak vás odstřelím!

URIA · Měl byste nám, milý Fairchilde, ukázat názorně, jak umíte střilet.

FAIRCHILD · Ne.

BEGBICKOVÁ · Čarostřelci odolá sotva jedna žena z desíti.

POLLY · Pusťte se do toho, Fairchilde!

BEGBICKOVÁ · Měl byste to doopravdy zkusit. Už kvůli mně.

FAIRCHILD · Ach ty poběhlice jedna baby-lónská! Tak pozor! Položím sem vejce. Z kolika kroků?

POLLY · Ze čtyř.

FAIRCHILD *udělá deset kroků, Begbicková je hlasitě počítá* · Tady vidíte docela obyčejnou armádní pistoli. *Střelí.*

JESSE *se jde podívat* · Vejce je celé.

POLLY · Ani škrábnuté.

URIA · Je spíš pevnější než bylo.

FAIRCHILD · To je divné. Myslel jsem, že se strefím.

Hlučný smích.

FAIRCHILD · Dejte mi napít! *Pije.* Jestli vás všechny nerozmáčknou mezi prsty jako štěnice, tak ať už se nejmenuju Krvavá pětka.

URIA · Jak jste k tomu jménu vůbec přišel?

JESSE *zase na svém místě* · To byste nám měl povědět.

FAIRCHILD · Mám, paní Begbicková?

BEGBICKOVÁ · Sotva jedna žena ze sedmi by odolala divousovi a rváči.

FAIRCHILD · Tak si teda představte řeku Džadze a pět hindů. Ruce na zádech spoutané. A mě s obyčejnou armádní bouchačkou, jak jim s ní mávám před nosy. Tahle pistole už párkrát nespustila, povídám. Musím ji vyzkoušet. Tak. A střelím. Bác, první! Bác, druhý! – a takhle ještě třikrát. To je všechno, pánové. *Usedne.*

JESSE · A tímhle jste si vysloužil jméno, které tady z té vdovy udělalo vaši otrokyni? Ze stanoviska čistě lidského by se ovšem o vašem chování také dalo tvrdit, že bylo odporné a že jste prostě prase!

BEGBICKOVÁ · Cožpak jste opravdu netvor?

FAIRCHILD · Velmi bych litoval, kdybyste měla ten dojem. Moc mi na vašem mínění záleží.

BEGBICKOVÁ · A je pro vás také rozhodující?

FAIRCHILD *jí pohledne hluboko do očí* · Naprosto.

BEGBICKOVÁ · Pak tedy zastávám mínění, že je třeba sbalit kantýnu a že na soukromé věci již není čas, miláčku. Slyším už, jak kolem klušou jezdci a nakládají koně do vagónů.

Je slyšet jezdců.

POLLY · Nebo snad na svých sobeckých přáních trváte, pane? Ačkoliv jezdci už nakládají koně a ačkoliv slyšíte, že se kantýna musí z vojenských důvodů sbalit?

FAIRCHILD *zařve* · Ano, trvám! Dejte mi napít!

POLLY · Tak to tedy s tebou bude krátký proces, chlapče!

JESSE · Pane, nedaleko vás leží pod hrubou celtovinou muž v polním mundúru britské armády. Odpočívá po tvrdé práci. Ještě před čtyřicetiletými hodinami

ležel – z vojenského hlediska – po čtyřech. Lekal se hlasu vlastní ženy. Nebyl bez cizí pomoci schopen koupit ani rybu. Byl za cigaretu ochoten zapomenout, jak se jmenoval jeho vlastní otec. Pár lidí se ho ujalo, poněvadž zrovna věděli o práci, která se pro něj hodila. Procesem, ne sice zcela bezbolestným, se z něho teď stal muž, který v nastávajících bitvách bude na svém místě. Ty jsi ale zato poklesl na úroveň civilisty. Ve chvíli, kdy se armáda dává na pochod, aby na severních hranicích udělala pořádek, bráníš ty, syčáku, vědomě majitelce kantýny, aby naložila svůj pivní salón do vlaku. Ačkoliv dobře víš, že bez rumu není šturmu.

POLLY · Budeš vůbec při závěrečném nástupu s to naše jména vnímat tak, abys je mohl zapsat do seržantské knížky? V té je přece musíš bezpodmínečně mít!

URIA · Jak v tomhle stavu vůbec ještě chceš předstoupit před vojsko, které baží po tom, aby se svým nesčetným nepřátelům postavilo hrdě na odpor? Vstaň! *Fairchild se opile zvedá.*

POLLY · Tomu říkáš vstát?

Kopne jej do zadnice tak, že se Fairchild svalí.

URIA · Tomuhle se kdysi říkalo Tajfun! Hoďte ten vrak do houští, aby nedemoralizoval armádu!

Trojice jej odvléká dozadu.

VOJÁK *přiběhne a zastaví se vzadu* · Je tady seržant Charles Fairchild? Generál prikazuje, aby své rotě dal ihned nastoupit u nákladového nádraží.

FAIRCHILD · Neprozradte, že to jsem já.

JESSE · Žádný seržant toho jména tady není.

■

Begbicková a trojice vojáků si prohlížejí Galy Gaye, který dosud leží pod pytlím.

URIA · Vdovo Begbicková, jsme s montáží hotovi. Máme dojem, že proměna našeho muže je skončena.

POLLY · Teď by potřeboval už jen jedno: aby k němu někdo promluvil.

JESSE · Vdovo Begbicková, nemáte pro tyhle účely něco vhodného?

BEGBICKOVÁ · Mám, a taky něco k jídlu. Vemte tady tu bednu, napište na ni uhlím „Galy Gay“ a udělejte za jménem křížek. *Trojice to provede.* A teď se seřaďte v pohřební průvod a odnesete jej k poslednímu odpočinku. Ale za devět minut musíte být hotovi. Dvě hodiny a jedna minuta.

URIA *zvolá* · Transakce číslo pět! Pohřeb a smuteční projev nad Galy Gayem, posledním člověkem, který v roce devatenáct set pětadvacet měl ještě charakter.

Vojáci přicházejí a balí své torny.

Pozvedněte tady tu bednu a seřaďte se v pěkný pohřební průvod!

Vojáci se vzadu řadí s bednou.

JESSE · A já k němu přistoupím a řeknu: Prones smuteční řeč nad Galy Gayem! *Begbickové.* Jist se mu nebude chtít.

BEGBICKOVÁ · Takovému se chce jíst, i když už je nebožtíkem.

Zajde s košem za Galy Gayem, stáhne z něho pytel a dá mu najíst.

GALY GAY · Ještě!

Přidá mu; potom Uriovi naznačí, aby pohřební průvod vykročil.

GALY GAY · Koho to nesou?

BEGBICKOVÁ · Muže, kterého před chvílí zastřelili.

GALY GAY · Jak se jmenuje?

BEGBICKOVÁ · Moment. Jestli se nemýlím, tak Galy Gay.

GALY GAY · A co s ním teď chtějí udělat?

BEGBICKOVÁ · S kým?

GALY GAY · S tím Galy Gayem.

BEGBICKOVÁ · Pohřbít ho.

GALY GAY · Byl to člověk dobrý nebo špatný?

BEGBICKOVÁ · Především nebezpečný.

GALY GAY · Však proto ho taky nakonec zastřelili; byl jsem při tom.

Pohřební průvod pokračuje v cestě. Jesse se zastaví a osloví Galy Gaye.

JESSE · Není tohle Jip? Jipe, ihned vstaň! Musíš nad tímhle Galy Gayem pronést smuteční řeč! Znal jsi ho přece, a možná líp než my.

GALY GAY · Copak mě vůbec vidíte tam, kde zrovna jsem? *Jesse naň ukáže.* Ano, to by odpovídalo. Copak teď dělám? *Pokřičí paži.*

JESSE · Ohnul jsi ruku.

GALY GAY · Ohnul jsem tedy dvakrát ruku. A co dělám teď?

JESSE · Teď si vykračuješ jako voják.

GALY GAY · Chodíte taky tak?

JESSE · Zrovna tak.

GALY GAY · Jak mi ale říkáte, když něco chcete?

JESSE · Jipe.

GALY GAY · Prosím vás, řekněte: Jipe, projdi se!

JESSE · Jipe, projdi se! Projdi se mezi gumovníky a připrav si smuteční řeč nad Galy Gayem!

GALY GAY *zajde pomalu za bednu* · Je tohle bedna, co v ní leží?

Obejde průvod, který bednu nese. Jde stále rychleji a chce utéci. Begbicková jej zadrží.

BEGBICKOVÁ · Je ti něco? Proti všem nemocem, dokonce i proti choleře má armáda leda ricinový olej. Nemocí, na které ricinový olej neplatí, se voják vystríhá. Chceš ricinový olej?

GALY GAY *vrčí hlavou* ·

Má matka zaškrtila v kalendáři ten den, kdy mě porodila, a to, co křičelo, to jsem byl já.

Ten uzlík masa, nehtů a vlasů, to jsem já, to jsem já.

JESSE · Ano, Jeraiah Jip, Jeraiah Jip z Tipperary.

GALY GAY · Člověk, který za spropitné nosil okurky, člověk, kterého podvedl slon, člověk, který pro nedostatek času musil spát na židli. V chýši se mu totiž vařila voda na rybu. Také kulomet ještě nebyl vyčištěn, poněvadž dostal darem cigáro a pět ran z pušek, z nichž jedna nevyšla. Jakkpak se jmenoval?

URIA · Jip. Jeraiah Jip.

Vlaky pískají.

VOJÁCI · Vlaky už pískají! Udělejte si to sami. *Odhodí bednu a běží pryč.*

JESSE · Za šest minut se celý transport dá do pohybu. Bude muset jít s námi tak, jak je.

URIA · Poslouchej, Polly, a také ty, Jessi! Kamarádi! Zůstali jsme tři, a teď, kdy vlas, na kterém visíme nad propastí, se už už trhá, poslouchejte dobře, co vám před poslední zdí Kilkoj dvě hodiny po půlnoci povím. Muži, kterého potřebujeme, se musí dopřát aspoň chvilka na to, aby se mohl proměnit na věčné časy. A proto já, Uria Shelley, teď vytahuju armádní pistoli a říkám vám, že vás odprásknu, jestli se mi hnete.

POLLY · Jak se do bedny podívá, je konec.

Galy Gay se posadí k bedně.

GALY GAY · Ihned bych zemřel, kdybych měl pohlédnout

do bedny na prázdnou tvář

jednoho svědomí, na tvář, již kdysi jsem znal, z vodní hladiny,

do níž pohlédl kdosi, jenž zemřel, jak vím.

Proto nemohu otevřít tuto bednu!

Je strach ve mně obém, neboť možná jsem já ten obojí, jenž právě teprv vznikl na měnlivém povrchu země,

netopýří bytost, odpoutaná od pupeční šňůry, visící

mezi gumovníky a chatrčí, půlnoční bytost,

jež ráda by byla veselá.

Kus jako kus, člověk jako člověk.

Dokud mu někdo nepropůjčí jméno.

Proto

bych přece jen rád pohlédl do této truhly, vždyť srdce lpí na rodičích.

Dejme tomu les. Byl by lesem, kdyby jím nikdo nešel? A kdyby byl i ten, jenž tamtudy šel, kde byl les – jakpak se poznají?

Vidí v rákosí své šlépěje,

do nichž se hrne voda – řekne mu něco ta louže?

Jaké je vaše mínění?

Podle čeho pozná Galy Gay, že vskutku je Galy Gayem?

Kdyby mu usekli ruku

a kdyby ji našel v nějaké díře ve zdi, poznalo by oko Galy Gaye ruku Galy Gaye?

A zvolala by noha Galy Gaye: tohle je má noha?

Proto do této truhly nepohlédnu.

Podle mého soudu není také rozdíl

mezi ano a ne tak přílišný.

A kdyby Galy Gay nebyl Galy Gayem, byl by synem kojenným jednou matkou, která

by byla matkou někoho jiného, kdyby

nebyla matkou jeho – byl by tedy tak jak tak kojenný.

A byl by počat v březnu, nikoli v září,

vyjímaje ovšem případ, že namísto
v březnu
by byl počat teprve v září tohoto roku
nebo již
v září roku předchozího,
což představuje rozdíl pouhého jednoho
roku,
který z jednoho člověka dělá člověka
jiného.

A mne, té jedné i té druhé části mého já,
nás potřebují a jsme tudíž upotřebitelní.
I nepohlédl jsem na toho slona,
přimhuřuji oko, co mne se týče,
a odkládám to, co je na mně neoblíbeného
a rázem
jsem tu vítán.

Je slyšet, jak se vlaky rozjíždějí.

GALY GAY · Co jsou to za vlaky? Kam jedou?

BEGBICKOVÁ · Armáda táhne do bitev,
které se chystají na severu. Před ústí
kanónů, která budou dštít oheň. Dnes
večer vyrazí severním směrem sto tisíc
vojáků, a jakmile se někdo dostane do
takového proudu, tak kouká, aby našel
aspoň ještě dva, kteří by pochodovali
s ním, jeden vpravo a druhý vlevo. Je-
diná jeho starost je flinta a chlebník a
plíšek kolem krku a na tom plíšku číslo, aby
se vědělo, čím je, až ho najdou, a aby se mu
ve společné dřívě zajistilo místo. Máš
takový plíšek?

GALY GAY · Mám.

BEGBICKOVÁ · Co na něm stojí?

GALY GAY · Jeraiah Jip.

BEGBICKOVÁ · No, tak se umyj, Jipe.
Vypadáš, jako by ses válel v hnoji.
Chystej se. Armáda se dává na pochod
k severním hranicím. Kanóny, které
dští oheň, tě čekají. Armáda žízni po
tom, aby v lidnatých městech severu
udělala pořádek.

GALY GAY *se myje* · A kdo je nepřítel?

BEGBICKOVÁ · Nebylo ještě sděleno, kte-
rou zem uvrhneme do války. Ale podle
všeho to asi bude Tibet.

GALY GAY · Víte, vdovo Begbicková, člověk
je nula. Dokud o něho někdo neprojeví
zájem.

Vojáci přicházejí s tornami.

VOJÁCI · Nastoupit! Všichni do vozů! Jste
všichni?

URIA · Hned. Ten smutečný projev, Jipe,
smutečný projev!

GALY GAY *zajde k rakvi* · Tak tedy vyzved-
něte bednu vdovy Begbickové s tajem-
nou mrtvolou do výšky dvou stop a pak
ji spusťte šest stop hluboko do této hlíny.

A slyšte smuteční řeč, kterou pronese
Jeraiah Jip z Tipperary. Bude to dosti
těžké, poněvadž nejsem připraven. Ale
at! Tak tedy: Zde odpočívá Galy Gay,
muž, který byl zastřelen. Ráno odešel,
aby koupil malou rybu, večer už měl
velkého slona a ještě tu noc byl zastřelen.
Nemyslete si, draží, že to byl člověk
nijaký, dokud byl naživu. Měl dokonce
slaměnou chatrč na pokraji města a lec-
cos jiného navíc. Ale o tom raději po-
mlíme. Zločin, který tento dobrý muž
spáchal, nebyl velký, ať se říká co chce.
A vlastně nešlo o víc než o malý omyl.
Byl jsem příliš opilý, pánové. Ale muž je
muž, a proto bylo třeba jej zastřelit. Ale
teď se již dosti ochladilo, jako pokaždé
k ránu, a já si myslím, že bychom měli
jít. Není tady ani jinak zvlášť příjemně.
Odchází od rakve. Ale pročpak jste všichni
v plné polní?

POLLY · Musíme teď hned nastoupit do vlaků,
které odjedou k severním hranicím.

GALY GAY · A pročpak nejsem v plné polní já?

JESSE · Pravda, pročpak není v plné polní?
Vojáci přinášejí věci. Tady jsou tvé věci,
captain.

*Vojáci vlečou cosi ve slaměných rohožích
k vagónům.*

URIA · Dal si načas, prevít. Ale my ho tam
ještě dostaneme! *Ukáže na to, co vojáci
vlečou.* A tomu se kdysi říkalo Tajfun!
Všichni odcházejí.

10.*

V jedoucím vagónu

*Noc, blíží se ráno. Rota spí v houpacích sítkách. Trojice
vojáků sedí a bdí. Galy Gay spí.*

JESSE · Svět je strašný. Na lidi není spolehnutí.
POLLY · Člověk je ze všeho, co žije, tvor nej-
sprostší a nejslabší.

JESSE · Šlápali jsme prach a bláto všech
možných silnic téhle příliš rozlehlé země,
od hindúkušského masívu až po nížiny
jižního Paňdžábu, ale od Benáresu až
po Kalkatu jsme se setkávali jedině se
zradou. Tenhle muž, kterého jsme přijali
mezi sebe a který nám sebral naše deky,
takže nás tím připravil o spánek, je jako
plechovka s olejem, která má díru. Ano
a ne jsou mu jedno a totéž, dneska tvrdí
to, a zítra zase něco jiného. Ach Urio,
jsem s moudrostí v koncích. Pojdme
za vdovou Begbickovou, která hlídá
seržanta, aby nespádl s plošiny, a po-

* Další dvě scény, které tvořily závěr první
verze (1925), byly později škrtnuty, poněvadž
scéna poslední (9) sdostatek jasně ukazovala,
k čemu bylo proměny nakládače Galy Gaye
třeba. Hra byla napsána 1924–25 a vyšla
1926 v nakladatelství Propyläen v Berlíně.
Poprvé byla uvedena v roce 1926 v Darm-
stadtu, berlínská premiéra byla roku 1928 ve
Volksbühne. Druhá, zkrácená verze měla pre-
miéru v berlínském Státním divadle r. 1931.

prosme ji, aby si k němu lehla. Ať je mu
dobře a ať se na nic neptá. I když už je
stará, vychází z ní přece jen ještě teplo.
A mužský, který leží u ženské, ví okamži-
tě, co a jak. Vstaň, Polly!
Jdou za Leokadií Begbickovou.

JESSE · Pojď dovnitř, vdovo Begbicková! Ne-
víme už kudy kam a máme strach, že
usneme. A ke všemu je tady ten nemocný.
Lehni si k němu a předstírej, že jsi s ním
spala. Ať je mu dobře.

BEGBICKOVÁ *vejde ospale* · Když mi po-
stoupíte sedmítýdenní žold, tak to udě-
lám.

URIA · Dostaneš všecko, co za sedm týdnů
vyděláme.

*Begbicková si lehne ke Galy Gayovi. Jesse je
přikryje novinami.*

GALY GAY *se probudí* · Co se to tak houpe?

URIA *ostatním* · To slon ti ožírá chalupu, ty
věčný nespokojenče!

GALY GAY · A co tak syčí?

URIA *ostatním* · To ryba, jak se vaří ve vodě,
miláčku.

GALY GAY *těžce vstane a vyhlédne z okna* · Žena.
Spací pytle, telegrafní tyče. Je to vlak.

JESSE · Předstírejte, že spíte.

Trojice tak učiní.
GALY GAY *přistoupí k jednomu ze spacích
pytlů* · Hej, ty!

VOJÁK · Co chceš?

GALY GAY · Kam jedete?

VOJÁK *otevře jedno oko* · Dopředu! *Spí dál.*

GALY GAY · Jsou to vojáci. *Vyhlédne znovu
z okna a vzbudí jiného.* Pane voják, kolik je
hodin? *Nedostává odpověď.* Musí být k ránu.
Co to dneska máme za den?

VOJÁK · Něco mezi čtvrtkem a pátkem.

GALY GAY · Musím vystoupit. Hej ty, ať
vlak zastaví!

VOJÁK · Tenhle vlak nestaví.

GALY GAY · Vlak nestaví a všichni spí.

Lehnu si teda taky a budu spát, dokud nezastaví. *Spaťt Begbickovou.* Vedle mě leží žena. Co je to za ženskou, která dnes v noci ležela vedle mě?

JESSE · Dobré jitro, kamaráde!

GALY GAY · Ach, jak jsem rád, že vás vidím, pane Jessi.

JESSE · Ty mi jseš pěkný záletník! Všichni na tebe vidí, a ty si tady spíš se ženskou.

GALY GAY · Je to divné, co? Pomalu neslušné, že? Ale to víte, muž je muž. Není vždycky tak docela svým pánem. Před chvílkou se například probudím a vedle mě leží žena.

JESSE · Tak je. Tady leží.

GALY GAY · A věřil byste, že leckdy ženu, která takhle ráno vedle mě leží, ani neznám? Povím vám to bez oklik, jako muž muži: Vůbec ji neznám. A mezi námi muži: Nemohl byste mi, pane Jessi, prozradit, kdo to vlastně je?

JESSE · I vy chvastoune jeden! Tentokrát je to samozřejmě vdova Leokadja Begbicková. Strčte hlavu do škopku s vodou, a zaručeně svou přítelkyni poznáte! Víš vůbec, jak se jmenuješ?

GALY GAY · To vím.

JESSE · Jakpak?

GALY GAY *mlčí*.

JESSE · Víš tedy, jak se jmenuješ?

GALY GAY · Vím.

JESSE · To je dobře. Muž, který táhne do války, musí vědět, kdo je.

GALY GAY · Teď je válka?

JESSE · Je. Válka tibetská.

GALY GAY · Tibetská. Ale kdyby si jednou někdo nemohl vzpomenout, kdo je, tak by to bylo divné, co? Když táhne do války! – Když už mluvíte o Tibetu, pane, tak to je zem, kterou jsem si vždycky přál vidět. Znal jsem muže,

kteřý měl ženu, a ta pocházela z provincie Sikkim na tibetských hranicích. Říkávala: Tam jsou hodní lidé.

BEGBICKOVÁ · Jippie, kde jseš?

GALY GAY · Komu to říká?

JESSE · Myslím, že tobě.

GALY GAY · Tady jsem.

BEGBICKOVÁ · Pojď ke mně, Jippie, a dej mi pus!

GALY GAY · To rád udělám, ale mám dojem, že si mě s někým pletete.

BEGBICKOVÁ · Jippie!

JESSE · Pán předstírá, že nemá v hlavě docela jasno; říká, že tě nezná!

BEGBICKOVÁ · Jak mě můžeš před tím pánem takhle zahanbit!

GALY GAY · Až strčím hlavu do toho škopku s vodou, tak tě poznám okamžitě. *Strčí hlavu do škopku.*

BEGBICKOVÁ · Už mě poznáváš?

GALY GAY *lže* · Ano.

POLLY · Tak to tedy taky víš, kdo jseš?

GALY GAY *vychytrale* · Copak jsem to nevěděl?

POLLY · Ne, řádl jsi jak pomintutý a chtěl jsi být někým jiným než tím, kým jseš.

GALY GAY · A kým pak jsem chtěl být?

JESSE · Jak vidím, tak se ti pořád ještě nerozbřesko. A navíc mám dojem, že jseš pořád ještě pro své okolí nebezpečný. Když ti totiž v noci někdo říkal pravým jménem, tak ses tvářil jako vrah.

GALY GAY · Víím jedině, že se jmenuju Galy Gay.

JESSE · Slyšíte, už ho to zase popadá! Neopovažte se mu říkat jinak, nebo se znovu rozruší.

URIA · Ach co! Jestli máte chuť, tak si hrajte na divocha třeba až do chvíle, kdy vás přiváží ke kůlu u kantýny a než v noci spustí déšť, pane Jipe z Irska. My, vaši kamarádi ze společných bojů u řeky

Džadze, prodáme třeba i košili, abychom vám ulevili.

GALY GAY · Pokud jde o košili, tak toho nebude třeba.

URIA · Říkejte mu tak, jak si bude přát.

JESSE · Mlč přece, Urio! Nechtěl bys sklenku vody, Galy Gayi?

GALY GAY · Ano, tak se jmenuju.

JESSE · Samozřejmě, Galy Gayi. Jak by ses jinak jmenoval? Jen se uklidni, lehni si! Zítřejší přijdeš do lazaretu, do pěkné postýlky, dostaneš ricinový olej a uleví se ti, Galy Gayi. A vy chodte po špičkách! Kamarád Jip, totiž Galy Gay, je nemocný.

GALY GAY · Pánové, zřejmě nemám dokonalý přehled o situaci. Ale když má člověk odnést kufr, tak se říká, že každý kufr má nějaké měkké místo, ať je jak chce těžký.

POLLY *Jessovi, předstíraje, že to Galy Gay nemá slyšet* · Jen aby si nesáhl do pytlíku, který nosí kolem krku, nebo si v průkazu přečte své pravé jméno a dostane zase záchvat!

JESSE · Takový průkaz je přece jen dobrá věc. Jak snadno se na něco pozapomene! Proto také máme my vojáci, kteří nemůžeme všechno nosit v hlavě, na šňůrce kolem krku pytlík s průkazem, ve kterém je zapsáno jméno každého z nás. Když totiž někdo musí moc na své jméno myslet, tak to k ničemu není.

GALY GAY *zajde dozadu, podívá se zachmuřeně do průkazu a vrací se do svého kouta* · Už přemýšlet nebudu. Sednu si prostě na zadek a pustím se do počítání telegrafních tyčí.

HLAS SERŽANTA FAIRCHILDA ·

Och běda, och probuzení! Kam se podělo mé jméno, které ctili od Kalkaty až po Kuč - Bihár? Dokonce blůza, kterou

jsem nosil, je pryč! Nacpali mě do vlaku jako tele do řeznickovy káry! Hubu mi zacpali civilním kloboukem a v celém vlaku vědí, že už nejsem Krvavá pětka! Ale jen co se trochu proberu! Zřídím celý vlak tak, že ho budou moct hodit jako starou zprohýbanou rouru od kamen na smetiště! Bude to pro mě hračka!

JESSE · Krvavá pětka! Vzbud se, vdovo Begbicková!

Fairchild přichází ve zmazaném civilním kabátě.

GALY GAY · Stalo se vám snad něco s jménem?

FAIRCHILD · Ty jseš ze všech ten nejhorší! Tebe si podám prvního! Ještě dnes v noci z vás všech nadělám guláš do konzerv.

Vidí sedět Begbickovou, která se usmívá.

Bůh tě zatrat! Ty tu pořád ještě sedíš, běhno? Co jsi se mnou udělala, že už nejsem Krvavá pětka? Koukej zmizet! *Begbicková se směje.* Co to mám na sobě? Hodí se něco takového ke mně? A cí hlavu to mám na krku? Je to příjemné? Mám si k tobě ještě jednou lehnout, ty zpusťlice?

BEGBICKOVÁ · Jestli chceš, tak to udělej!

FAIRCHILD · Nechci! Koukej zmizet! Oči celé země se na mě upírají. Býval jsem obrovský kanón. Říkávalo se mi Krvavá pětka. Stránky dějin jsou toho jména plny.

BEGBICKOVÁ · Jestli nechceš, tak ne!

FAIRCHILD · Copak nevíš, že mě mé mužství mění v slabocha, když tu tak sedíš?

BEGBICKOVÁ · Tak si to svoje mužství uřízni, miláčku!

FAIRCHILD · Neříkej mi to dvakrát! *Odchází.*

GALY GAY *volá za ním* · Počkej! Nic kvůli svému jménu nepodnikej! Jméno, to je

něco moc nejistého: není na ně spolehnoutí!

FAIRCHILDŮV HLAS · Úplná hračka! Ařešení! Tady je provaz. A tady armádní pistole. Jaképak cavyky. Povstalce je třeba odstřelit. Úplná hračka! „Johnny, sbal si kufr!“ Mě už holky na tomhle světě nebudou stát ani vindru. Tak. Úplná hračka! Ani čibuk mi při tom nesmí vyhasnout. Za to ručím. Musí to být, jestli chci zůstat Krvavou pětkou. Palte!

Ozve se rána.

GALY GAY který stojí už dlouho u dveří, se smíchem · Palte!

VOJÁCI ve vagónu vpředu i vzadu · Slyšeli jste ten výkřik? Kdo to byl? Někomu se muselo něco stát! V celém vlaku přestali zpívat, i ti docela vpředu! Poslouchejte!

GALY GAY · Víím, kdo to vykřikl. A taky proč! Ten pán kvůli svému jménu udělal náramně krvavou věc. Zrovna si ustřelil přirození! Ještě štěstí, že jsem to viděl. Teď aspoň víím, kam taková paličatost vede a jak to krvavě skončí, když je někdo pořád nespokojený a když si moc zakládá na jménu! *Běží k Begbickové.* Nemysli, že tě neznám. Znáím tě dobře. Ale to je fuk. Řekni mi spíš, jak daleko jsme teď od města, ve kterém jsme se potkali?

BEGBICKOVÁ · Moc dní cesty a každou minutu kilometrů přibývá.

GALY GAY · Kolik asi dní, kdyby se šlo pěšky?

BEGBICKOVÁ · Ve chvíli, kdy se mě na to ptáš, zaručeně takových sto.

GALY GAY · A kolik jich tady je, co jedou do Tibetu?

BEGBICKOVÁ · Takových sto tisíc.

GALY GAY · Opravdu? Sto tisíc! A co do stávají k jídlu?

BEGBICKOVÁ · Sušené ryby a rýži.

GALY GAY · Všichni totéž?

BEGBICKOVÁ · Všichni totéž.

GALY GAY · Samozřejmě. Všichni totéž.

BEGBICKOVÁ · Všichni mají sítě na spaní,

každý svou, a keprové mundúry na léto.

GALY GAY · A na zimu?

BEGBICKOVÁ · Khaki.

GALY GAY · A ženy?

JESSE · Stejně.

GALY GAY · Ženy stejně.

BEGBICKOVÁ · Ale teď asi taky víš, kdo jseš?

GALY GAY · Jeraiah Jip, Jeraiah Jip se jmenuju. *Běží k trojici a ukáže jim jméno v průkazu.*

JESSE a ostatní se usmívají · Správně. Ty si umíš se svým jménem všude poradit, kamaráde Jipe!

GALY GAY · A co jídlo?

Polly mu nese misku rýže.

Ano, je náramně důležité, abych se najedl. *Jí.* Jakou vzdálenost ujede podle vás vlak za minutu?

BEGBICKOVÁ · Takovou, jakou bys pěšky ušel za deset dní.

POLLY · Jen si všimněte, jak tomu člověku otrnulo! Jak vejrá, počítá telegrafní tyče a má radost, že tak rychle ubíhají!

JESSE · Už se na něj ani koukat nemůžu. Hnuší se mi, když se takový mamut kvůli pár puškám, které mu strkají před nos, radši změní v blechu, než aby se jako slušný člověk odebral ke svým předkům.

URIA · Proč? Je to jen projev chuti k životu. Vsázím se, že Jip teď sám za námi přijde a řekne: „Muž jako muž, a všechno ostatní je buřt.“ V té chvíli máme vyhráno.

JEDEN Z VOJÁKŮ · Co je to venku za hluk?

URIA se zlomyslně usmívá · To je hřmění kanónů; blížíme se k tibetským kopcům.

GALY GAY · Nemáte ještě trošku rýže?

II.

Hluboko v dalekém Tibetu leží horská pevnost Sír adž Džaur

A na kopci sedí Jeraiah Jip uprostřed hřmění děl a čeká.

HLASY ZDOLA · Dál to nejde! Před námi je horská pevnost Sír adž Džaur, která ucpává soutěsku do Tibetu.

HLAS GALY GAYE za kopcem · Rychle, rychle! Nebo přijdeme pozdě. *Vynoří se, na bedrech granátomet bez hlavně.* Ven z vagónů a do boje! Takhle se mi to líbí! Takový kanón člověka zavazuje!

JIP · Neviděl jste kulometný oddíl, kterému chybí jeden muž?

GALY GAY nezadržitelně jako válečný slon · To neexistuje, pane voják. Jen se podívejte na náš oddíl: čtyři muži. Jeden zprava od tebe, jeden zleva a jeden za tebou! Tak je to v pořádku, tak projdeš každou soutěskou.

BEGBICKOVÁ se vynoří. *Vleče na zádech hlavěň · Neutíkej tak, Jippie! Tobě se to běží, když máš srdce jak lev.*

Objeví se tři vojáci, kteří s hlasitými vzdechy táhnou za sebou kulomet.

JIP · Hallo, Urio, hallo, Jessi, hallo, Polly! Tak jsem zase tady!

Všichni tři se tváří, jako by ho neviděli.

JESSE · Musíme kulomet ihned připravit k palbě.

URIA · Kanóny už duní tak, že neslyšíš vlastní slovo.

POLLY · Nesmíme pevnost Sír adž Džaur pustit z očí.

GALY GAY · A já vystřelím první. Jak ti něco stojí v cestě, tak to musí pryč! Nemů-

žeme tu spoustu pánů tady nechat čekat! Však se kopec nezboří. Jessi, Urio, Polly, boj začíná! Toužím po tom zakousnout se do hrdla nepřítele. *Smontuje s pomocí vdovy Begbickové granátomet.*

JIP · Hallo, Jessi, hallo, Urio, hallo, Polly! Jak se vám vede? Už jsem vás dlouho neviděl. Trochu jsem se zdržel, víte. Snad jste kvůli tomu neměli nepříjemnosti. Nemohl jsem dřív. Jsem dokonce rád, že už jsem zase tady. Ale pročpak mlčíte?

POLLY · Čím vám můžeme posloužit, pane? *Polly postaví Galy Gayovi na granátomet misku rýže.* Nechceš sníst svou rýži? Boj za chvíli začne.

GALY GAY · Dej to sem! *Jí.* Tak. Napřed sním svou porci rýže a potom dostanu svůj příděl whisky. A přitom si pořádně prohlédnu tu horskou pevnost, abych našel nějaké to zranitelné místo. Pak to bude pro nás hračka.

JIP · Máš teď docela jiný hlas, Polly. Ale humor jsi zřejmě ještě neztratil. Pokud jde o mě, tak jsem byl angažován ve výnosném podniku, musel jsem toho však nechat. Kvůli vám, samozřejmě. Snad se na mě nezlobíte?

URIA · Budeme vám přece jen asi muset oznámit, že jste si zřejmě spletl dveře.

POLLY · Vůbec vás neznáme.

JESSE · Není vyloučeno, že jsme se někdy viděli. Ale v armádě je spousta lidského materiálu, pane!

GALY GAY · Chtěl bych ještě porci rýže. Urio, tys mi ještě svou porci nedal.

JIP · Víte, že jste se opravdu hodně změnili?

URIA · To je docela možné. To dělá život v armádě.

JIP · Vždyt jsem váš kamarád Jip. *Trojice se směje. Když se rozesměje i Galy Gay, trojice se smát přestane.*

GALY GAY · Ještě porci! Mám dnes před bitvou velký apetýt, ta horská pevnost se mi čím dál tím víc líbí.

Polly mu dá třetí miskou.

JIP · Co je to za člověka, který vám tady žere porce?

URIA · Do toho nikomu nic není, to je naše věc.

JESSE · Vy a náš Jip? Nikdy! Náš Jip by nás nezradil a neopustil. Náš Jip by se nedal ničím zdržet. Proto našim Jipem nemůžete být.

JIP · Ale já jím opravdu jsem.

URIA · Díky! Díky!

JIP · Copak mezi vámi opravdu není nikdo, kdo by se ke mně znal? Něco vám tedy povím, a dobře si to zapamatujte. Jste chlapi bezohlední a už dnes se dá počítat na prstech, jak skončíte. Vydejte mi průkaz!

GALY GAY *přistoupí s poslední miskou k Jipovi* · Zřejmě se mylíš. *Dozadu k ostatním.* Nemá to v hlavě v pořádku. *Jipovi.* Dlouho jste nejedl? Chcete trochu vody? *Dozadu.* Nesmíme ho dráždit. *Jipovi.* Nevíte, kam patříte? To nevádí. Klidně tady sedte, dokud bitvu nerozhodneme. Setkání s kanóny se vyhněte, na to musí být člověk duševně vyzbrojený. *Trojici.* Neví, čím je. *Jipovi.* Samozřejmě že potřebujete průkaz. Kdopak by vás nechal běhat bez průkazu. Pojď sem, Polly, vydej ze skříňky s megafónkem ten starý průkaz po Galy Gayovi! Ten, jak jste si s ním kdysi ze mě dělali legraci. *Polly běží.* Kdo přichází zezdola, z míst, kde se tygr ptá jaguára po zubech, ten ví, jak je dobře mít u sebe něco, kde to stojí černé na bílém. Dneska by tě kdekdo chtěl připravit o jméno; vím sám moc dobře, jak je třeba jména si vážít. Ach chlapečkové, pročpak jste mě tenkrát nepřekřtili

rovnou na pana Niemanda místo na Galy Gaye? To jsou nebezpečné žerty. To mohlo stejně dobře dopadnout špatně. Ale já říkám: Vem to nešť. *Dá Jipovi průkaz.* Na, tady je průkaz. Máte ještě nějaké přání?

JIP · Ty jseš z těch chlapů ještě nejlepší. Ty máš aspoň srdce. Vás ostatní ale vem čert!

GALY GAY · Abyste těch řečí nemuseli vyslechnout příliš, udělám vám kanónem trochu rámusu. Vdovo Begbicková, ukaž mi, jak se s tím zachází!

Oba namíří hlaveň na horskou pevnost a nabíjejí.

JIP · Ať vám ledový tibetský vítr vysaje morek, čerti! Víckrát přístavní zvon Kilkoj neuslyšíte! Ať musíte pochodovat až na konec světa a pak zase zpátky, několikrát za sebou. Ani sám čert, váš učitel, nebude stát o vaši společnost, až budete starci. Ať musíte dnem i nocí pochodovat pouští Gobi i rozvlněnými žitnými poli Walesu. A to všechno proto, že jste zradili kamaráda, který byl v nouzi.

Trojice mlčí.

GALY GAY · Tak, a teď je vyřídím pěti granáty.

První rána.

BEGBICKOVÁ *kouř doutník* · Konečně zase jednou velký voják! Jako ti, co v dřívějších dobách byli postrachem armády. Pět takových bylo pro ženu smrtelným nebezpečím.

Druhá rána.

Mám díky, že v bitvě u řeky Džadze na mé polibky nemysleli zrovna ti nejhorší z roty. Noc u Leokadje Begbickové, to bývalo něco, kvůli čemu se zřikávali whisky a schovávali šilinky ze dvou žoldů. A měli jména jako Čingischán a znali je od Kalkaty až po Kuč-Bihár!

Třetí rána.

Objetí milované Irčanky je uklidňovalo. Přečtěte si v Timesech, s jakým klidem bojovali u Burabáji, Kámathury a Dá-gútu!

Čtvrtá rána.

GALY GAY · Co není skálou, to se teď změní v nic!

Z horské pevnosti Sír adž Džaur se vyvalí dým.

POLLY · Hleďte!

Vystoupí Fairchild.

GALY GAY · Báječné! Nech mě, teď jsem si lízl krve!

FAIRCHILD · Co to tady děláš? Koukej, kam pálíš! Strčím tě po hlavu do mraveniště, nebo nám ještě rozstřílíš Hindúkuš!

FAIRCHILD *namíří revolver na Galy Gaye* · Mám naprosto klidnou ruku. Ani trochu se netřese. Bude to úplná hračka. Rozluč se se světem.

GALY GAY *prudce vystřelí* · Ještě ránu! Jen jednu ještě! Pátou!

Pátá rána. V soutěsce se ozve radostný křik: „Horská pevnost Sír adž Džaur padla! Armáda pochoduje do Tibetu!“

FAIRCHILD · Tak. Teď zase slyším pochodový krok armády, jak jsem na to zvyklý, a teď mu také vyjdu v ústřety. *Přistoupí ke Galy Gayovi.* Kdo jseš?

HLASY VOJÁKŮ ZE ZDOLA · Kdopak zničil horskou pevnost Sír adž Džaur?

GALY GAY · Okamžik. Podej mi, Polly, ze skříňky u děla megafónek, abych jim to mohl sdělit.

Polly dojde pro megafon a podá jej Galy Gayovi.

GALY GAY *megafonem* · Já to byl, jeden z vás, Jeraiah Jip!

JESSE · Ať žije Jeraiah Jip, válečná mašina!

POLLY · Koukejte!

Horská pevnost hoří. Vzdálený tisícíhlasý křik.

VZDÁLENÝ HLAS · Horská pevnost Sír

adž Džaur v plamenech! Přístřeší sedmi tisíc uprchlíků z provincie Sikkim, přístřeší sedláků, řemeslníků a kupců, většinou pilných a hodných lidí!

GALY GAY · Ó. — Ale co já s tím?

Na jeden válečný pokřik ozve se druhý a už v sobě cítím přání zahryznout se do nepřítelova hrdla, ten prapud odpravit rodinám živitele, provést příkaz dobyvatelů.

Dejte mi průkazy!

Podávají mu průkazy.

POLLY · Polly Baker.

JESSE · Jesse Mahoney.

URIA · Uria Shelley.

GALY GAY · Jeraiah Jip. A jde se. Překračujeme hranice třeskutého Tibetu.

Všichni odejdou.

■
Dodatek

SLŮNĚ

Mezihra pro foyer

Divadlo

Pod několika gumovntky jeviště z prken. Před ním židle.

POLLY *před oponou* · Aby vás dramatické umění plně zaujalo, vyzýváme vás, abyste hodně kouřili. Herci jsou nejlepší herci na světě, nápoje jsou plnohodnotné, křesla pohodlná a na to, jak všechno dopadne, možno sázet u barových stolků. Jestli se publikum rozhodne sázet, spustí se po jednotlivých dějstvích opona.

Prosíme, aby se ani tady po klavíristovi nestřílelo, dělá, co umí. Kdyby někdo děj hned nepochopil, ať si neláme hlavu, je nepochopitelný. Jestli jste přišli jenom proto, abyste viděli něco, co má smysl, tak raďte na pisoár. Vstupné se v žádném případě nevrací. Tady to je náš kamarád Jip, který má čest představovat slůně. Jestli máte dojem, že to bude nad jeho síly, tak má odpověď zní: herec musí umět všechno.

VOJÁK *zezdola* · Bravo!

POLLY · Tady to je Jesse Mahoney – v roli matky slůněte Jackieho Palla, a Uria Shelley, největší znalec mezinárodního dostihového sportu – představuje Měsíc. Mimoto budete mít potěšení vidět mě v důležité roli banánovníku.

VOJÁCI · Tak začněte a uvažte, že deset centů jsou za takovou blbost hříšné peníze!

POLLY · Raďte vzít na vědomí, že na nás takové hrubé invektivy neplatí. Hra pojednává především o zločinu, kterého se slůně dopustilo. Říkám to proto, abyste nás pořád nepřerušovali.

URIA *za oponou* · Kterého se slůně prý dopustilo.

POLLY · Správně. Já totiž četl jen svou roli. Abyste rozuměli: slůně je nevinné.

VOJÁCI *do taktu* · Začínat! Začínat! Začínat!

POLLY · Proším. *Zajde za oponu*. Mám přece jen trochu strach, jestli jsme nežádali moc vysoké vstupné. Co myslíte?

URIA · Na takové úvahy teď není vhodná chvíle. Nezbyvá než se do toho pustit.

POLLY · Já jen proto, že hra je tak mizerná. Ty si zaručeně nepamatuješ, Jessi, jak tomu bylo na opravdovém divadle; já si myslím, žeš dokonce zapomněl to nejhlavnější. Počkat! Ještě okamžik! Musím na stranu. *Opona se zvedne*. Jsem banánovník.

VOJÁK · Konečně!

POLLY · Soudce džungle. Stojím tu ve vyprahlé stepi jižního Paňdžábu, a to od chvíle, kdy vynašli slony. Někdy, většinou večer, ke mně přichází Měsíc a žaluje, třebaš na slůně.

URIA · Ne tak rychle! Už jsme v polovičce! Za deset centů! *Vychází*.

POLLY · Haló, Měsíc, odkud ještě tak pozdě večer přicházíš?

URIA · Ale zaslechl jsem takovou podivnou věc o jednom slůněti –

POLLY · Vznášíš proti němu žalobu?

URIA · Nu ovšem.

POLLY · Slůně se tedy dopustilo zločinu?

URIA · Uhádl jsi naprosto přesně. Báječná ukázka tvého důvtipu, kterému nic neujde.

POLLY · Och, to ještě nic není. Nezavraždilo snad slůně svou matku?

URIA · No právě.

POLLY · Ale to je hrozné!

URIA · Strašně.

POLLY · Kdybych si jen nebyl založil brýle!

URIA · Och, mám tu právě nějaké, možná že by se ti hodily.

POLLY · Copak o to, jen kdyby v nich také byla skla. Nejsou v nich totiž skla.

URIA · Nějaké brýle jsou pořád lepší než žádné.

POLLY · Ne aby se někdo smál!

URIA · Ba, je to podivná věc. Proto tedy vznáším žalobu proti Měsíci, vlastně proti slůněti.

Slůně pomalu přichází.

POLLY · Ach, tady to povedené slůně jde. Odkudpak jdeš?

GALY GAY · Jsem slůně. Sedm rádzů mi stálo u kolébky. Co se směješ, Měsíci?

URIA · Jen pokračuj, slůně!

GALY GAY · Jmenuju se Jackie Pall. Jdu na procházku.

POLLY · Jak slyším, zabilos matku.

GALY GAY · Kdepak, jen hrnec na mléko jsem jí rozbil.

URIA · Jí o hlavu, jí o hlavu!

GALY GAY · Ne, Měsíci, jen o kámen, jen o kámen!

POLLY · A já ti říkám, žeš to udělalo, jako že jsem banánovník.

URIA · A jako že jsem Měsíc, tak to dosvědčím, a prvním svědkem bude tamhleta žena. *Jesse přichází jako matka slůněte.*

POLLY · Kdopak to je?

URIA · Matka.

POLLY · A není to vlastně divné?

URIA · Vůbec ne.

POLLY · Ale mně se přesto zdá divné, že tady je!

URIA · Mně zase ne!

POLLY · Tak ať tu tedy zůstane. Bude ovšem třeba důkazů.

URIA · Jseš soudcem.

POLLY · Tak tedy dokaž, slůně, žeš matku nezabilo.

VOJÁK *zezdola* · Proším vás, copak tu nestojí?

URIA *dolů* · O to právě jde!

VOJÁK · Je to hned ze začátku pěkně uhozené! Co s tím, když matka tady stojí! Přestalo mě to zajímat.

JESSE · Jsem matka slůněte a sázím se, že malý Jackie hravě dokáže, že vrahem není. Že, Jackie?

URIA · A já se zase sázím, že to nedokáže.

POLLY *zařve* · Opona!

Publikum jde mlčky k baru a objednává hlasitě a o překot koktaily.

POLLY *za oponou* · Bylo to dobré, ani jednou nepískali.

GALY GAY · Ale proč nikdo netleská?

JESSE · Možná že jsou příliš dojatí.

POLLY · Je to přece tak zajímavé!

URIA · Kdybychom jim mohli předvést stehna

varietních girls, tak by nám nadšením rozmlátili lavice. Vyjdi před oponu, musíme to zkusit se sázením.

POLLY *vyjde* · Pánové...

VOJÁCI · Počkat! Přestávka byla moc krátká! Napřed nás nechte něco vypít! Tady to člověk potřebuje.

POLLY · Chtěli jsme se vás jen zeptat, jestli byste si nevsadili. Jestli byste si nevsadili na jednu z obou stran, na matku nebo na Měsíc.

VOJÁCI · To je ale drzost! I s tímhle z nás chcete ještě tahat peníze! Počkejte, až se to víc rozjede! Ze začátku to nikdy za moc nestojí!

POLLY · Tak co? Kdo sází na matku, nastoupí sem! *Nikdo nejde*. A na Měsíc sem! *Nikdo nejde*. *Polly znepokojeně odchází.*

URIA *za oponou* · Vsadili si?

POLLY · Za moc to nestálo. Myslí si, že to nejlepší teprve přijde. To mě opravdu znepokojuje.

JESSE · Nalévají se, jako by nám bez toho už nedokázali naslouchat.

URIA · Musíme do toho zamontovat nějakou muziku, snad je to povzbudí.

POLLY *vystoupí* · Od teďka se hraje za doprovodu gramofonu. *Zmizí*. *Opona se zvedá*. Přistupte, Měsíci, matko a slůně, ať se záhadný zločin vysvětlí. I vy tam dole. Jak chceš vůbec dokázat, že jsi svou ctihodnou matku nezabodl, Jackie Palle?

GALY GAY · Jak bych já, útlé děvčátko, mohlo něco takového udělat?

POLLY · Jak? Tvrdím tedy, Jackie Palle, že vůbec děvče nejseš, jak říkáš. Slyšte teď můj první velký důkaz. Vzpomínám si při té příležitosti na podivnou příhodu ze svého dětství ve Whitechapelu –

VOJÁK · V jižním Paňdžábu!

Hlučný smích.

POLLY · V jižním Paňdžábu, kde si jeden

chlapík oblkl sukni, aby nemusel na vojnu. Přišel k němu seržant a hodil mu do klína kouli. A poněvadž chlap neroztáhl nohy, jak to dělávají děvčata, aby věc chytla do sukyně, tak seržant poznal, že jde o muže. Jako tady. *Provedou to*. Tak, a teď jste všichni viděli, že slůně je muž. Opona! *Opona. Slabý potlesk.*

POLLY · Obrovský úspěch, slyšíte? Oponu nahoru! Ukláněť se!
Opona. Nižádný potlesk.

URIA · Chovají se vysloveně nepřátelsky. Je to úplně beznadějně.

JESSE · Budeme toho prostě muset nechat a vrátit vstupné. Teď už jde jediné o to, jestli nám napráskají nebo nenapráskají. O nic jiného. Celá záležitost vstoupila do neobyčejně vážného stádia. Jen se podívejte před oponu!

URIA · Vrátit vstupné? Nikdy! Takhle by neobstálo žádné divadlo na světě!

VOJÁCI · Zítřa, Georgie, vyrazíme směrem na Tibet. Možná že tohle jsou poslední gumovníky, pod kterými piješ koktail po čtyřech centech. Počasí není na válku zvlášť příznivé. Tady by to docela ušlo, jen kdyby tam nahoře nechali hraní!

VOJÁK · Navrhuju ostatně, abyste pro pobavení spustili nějaký song, jako třeba „Johnny, vyleštit holinky“.

VOJÁCI · Bravo! *Zpívají.* „Johnny, vyleštit...“

URIA · Teď už zpívají sami. Musíme pokračovat.

POLLY · Škoda, že nesedím taky tam dole! Zrovna „Johnny“ je taková pěkná písnička. Něco podobného jsme měli spustit! Tak jedem! *Opona. Když... Snažt se přehlušit zpěv. Když slůně...*

VOJÁK · Ještě pořád to slůně!

POLLY · Říkám: Když slůně...

VOJÁK · Armádní slůně!

POLLY · ...to zvíře tady bylo mým prvním

velkým důkazem usvědčeno z podvodu, nastupuje důkaz druhý, ještě větší.

VOJÁK · Nemůžeš si to odpustit, Polly?

URIA · Jen se opovaž, Polly!

POLLY · Tvrdím, slůně, že jseš vrah! Dokaž tedy, třebaš tadyhle na Měsíci, že nejses vůbec vraždy schopno.

VOJÁK · Úplný nesmysl! Dokazovat přece musí banánovník!

POLLY · Zrovna o to přece jde! Jen dávejte pozor! Přijde zvlášť napínavý okamžik dramatu! Řekl jsem tedy, že musíš dokázat, že bys nikdy nikoho zabít nedokázalo, že bys například nemohlo zabít Měsíc. Vezmi si tedy nůž a vylez na tuhle liánu. *Galy Gay to provede. Měsíc nahoře drží provazový žebřík.*

VOJÁCI *přinutí některé ze svých druhů, kteří chtěli pokračovat ve zpěvu, aby zmlkli.* · Tiše! Lézt na tohle nahoru není maličkost. Vždyť ze sloní hlavy ani nemůže vykounout.

JESSE · Jen aby se to teď povedlo. Vlož do hlasu patričnou sílu, Urio. *Uria spustí křik.*

URIA · Och, och, och!

POLLY · Co je, Měsíci? Proč křičíš?

URIA · Poněvadž to strašlivě bolí. Ten, co sem nahoru leze, je zaručeně vrah!

GALY GAY · Zavěs provazový žebřík za větev, Urio, jestli ti jsem moc těžký.

URIA · Och, utrhne mi ruku! Chudák ruka! Chudák ruka! Utrhne mi to ruku!

POLLY · Vidíte! Vidíte!
Galy Gay drží Uriovu umělou paži v ruce a ukazuje ji.

JESSE · To je zlé, Jackie. Toho bych se byl od tebe nenadál. Nejsi mé dítě.

URIA *pozvedne pahýl ruky.* · Dosvědčuji, že je vrah.

POLLY · Vizte krvavý pahýl, kterým to dosvědčuje. A ty, slůně, jsi nedokázalo, že bys nedovedlo spáchat vraždu, neboť jsi

teď navíc zřídilo Měsíc tak, že zaručeně ještě před svítáním vykrvácí. Opona! *Opona. Ihned vyjde před ni.* Kdybyste si teď chtěli vsadit, tak můžete u barového stolu.

VOJÁCI *odcházejí, aby si vsadili.* · Sázím cent na Měsíc. Půl centu na slůně.

URIA · Vidíte, jak rybičky najednou berou! Teď záleží už jediné na tvém monologu o mateřské bolesti, Jessi.
Opona se zvedá.

JESSE · Co je matka, páni, víte-li? Srdce měkké má jako máslo, příteli! Pod takovým srdcem dorostli jste také vy, ruka matky dávala vám kousky potravy, její oči na vás kdysi spočívaly, její noha z cesty odstrčila i ten kámen malý.

Smích.

Až nad srdcem matky zelenat se trávu uvidíš,

Smích.

nóbl duši potáhne to výš a výš,

Smích.

uslyšíte nářek matky rozechvělé:

Smích.

Pod svým srdcem nosila jsem tohle tele. *Velký, dlouhotrvající smích.*

VOJÁCI · Ještě jednou! Už jen tohle za deset centů stojí! Bravo! Ať žije matka! Matce třikrát sláva! Sláva! Sláva! Sláva!
Opona padá.

URIA · Dál! Tomu se říká úspěch! Na jeviště!
Opona se zvedá.

POLLY · Dokázal jsem, že jsi muž, který dovede spáchat vraždu. Teď se tě, slůně, ptám: Tvrdíš, že je tohle tvá matka?

VOJÁCI · To, co tady předvádějí, je sakramentská nespravedlnost! Jde to člověku přímo proti srsti! Ale mají to dobře promyšlené. Spolehněte se, zaručeně to šťastně skončí! Tiše!

POLLY · Jsem ovšem na pochybách, že by se v zemi spravované Anglií našlo dítě, které by vlastní matce zkřivilo vlas. *Projevy souhlasu.* Rule Britannia! *Všichni zpívají „Rule Britannia“.* Děkuji vám, pánové. Dokud se tato dojemná píseň ozývá z drsných mužských hrdel, je všechno v pořádku. Ale teď dále! Protože jsi, ó slůně, tuto všemi milovanou ženu a velkou umělkyni přece jen zavraždilo — *projevy souhlasu* — není vůbec možné, abys bylo synem nebo dcerou této slavné ženy, Jackie Palle. *Projevy souhlasu.* A co banánovník tvrdí, to také dokáže. *Potlesk.* Měsíci z Kuč-Biháru, vezmi tedy kousek křídla a udělej uprostřed jeviště solidní kruh. Potom si najdi obyčejný provaz a vyčkej, až tato v hloubi duše raněná matka vkročí do kruhu. Udělals ho ostatně pod obraz. Polož jí provaz opatrně kolem bílé šije.

VOJÁCI · Kolem její pěkné bílé mateřské šije, kolem její pěkné bílé mateřské šije.

POLLY · Správně. Ty, udánlivý Jackie Palle, však uchoť druhý konec toho provazu spravedlnosti a postav se za kruh tak, abys stál čelem k Měsíci. Tak, a teď se tě, ženo, ptám: Zrodilas vraha? Ty mlčíš? No tak vidíte! Chtěl jsem vám jen ukázat, pánové, že se vlastní matka, kterou máte před sebou, odvrací od nepovedeného dítěte. Ale za chvíli vám ukážu ještě víc, neboť zakrátko strašlivé slunce spravedlnosti pronikne i do nejskrytějších hlubin.
Potlesk.

VOJÁCI · Nežeň to do krajnosti, Polly! Pst!

POLLY · Naposledy, Jackie Palle: Tvrdíš ještě stále, že jseš synem této nešťastnice?

GALY GAY · Ano.

POLLY · Tak, tak. Jseš tedy jejím synem. Prve jsi chtěl být její dcerou. Ale tak

přesně to zřejmě se svými výpovědmi nebereš. Přikročíme teď k poslednímu, nejdůležitějšímu, vše dosavadní překonávajícím a vás, pánové, naprosto uspokojícím a originálnímu hlavnímu důkazu. Jackie Palle, jestli jseš dítětem této matky, tak najdeš v sobě sílu, abys tuto udánlivou matku vytáhl z kruhu. To je přece jasné.

Potlesk.

VOJÁCI · Naprosto! Nad slunce jasnější!

Počkat! Chyba! Jackie, drž se pravdy!

POLLY · Na tři táhnout!

VŠICHNI · Jedna – dvě – tři –

POLLY · Teď!

Galy Gay táhne Jesse z kruhu.

JESSE · Dost! Přestat! Goddam! Co si vlastně myslíte? Můj krk!

VOJÁCI · Krk nekrk, táhni, Jackie! Dost!

Vždyť už modrá jak treska!

JESSE · Pomoc!

GALY GAY · Je na mé straně! Je na mé straně!

POLLY · No tak? Co říkáte teď? Viděli jste už někdy takovou surovost? Zrůdné proľhanosti se dostává odplaty.

Velký potlesk.

Podlehl jsi totiž strašnému omylu. Tím, že jsi tak surově táhl, jsi nedokázal, co jsi dokázat chtěl, ale jedině to, že nemůžeš být synem nebo dcerou této ubohé, zmučené matky. Pomohl jsi pravdě na světlo, Jackie Palle!

VOJÁCI · Oho! Bravo! Strašné! Pěkná rodinka! Táhni, Jackie, je s tebou amen! Podvod! Měl ses držet pravdy, Jackie!

POLLY · Tak, pánové, to myslím postací. Originální hlavní důkaz by byl pod střešchou. Dávejte dobrý pozor, pánové, i ti at dávají bedlivý pozor, kteří si ze začátku mysleli, že musí rámusit, nebo ti, co na toto mizerné, důkazy zcela pro-

deravělé slůně vsadili svá penny v domnění, že není vrahem. Toto slůně vrahem je! Toto slůně, které není dcerou této ctihodné matky, jak tvrdilo, nýbrž jejím synem, jak jsem dokázal, a ani synem, jak jste se přesvědčili, a dokonce ani dítětem této matrony, kterou zavraždilo – ač ji tu máte před očima a ač dělá, jako by se nic nestalo, což je sice zcela přirozené, i když se to dosud nikdy nestalo, což dokazuju. A vůbec, teď dokážu všecko a budu tvrdit ještě mnohem víc a nic mě od toho neodvrátí. Naopak. Budu trvat na opravdovosti toho, co se mi zdá, a také to dokážu. Kam bychom totiž bez důkazů přišli? ptám se vás.

Stále bouřlivější potlesk.

Bez důkazů by člověk vůbec nebyl člověkem, nýbrž orangutanem, jak už dokázal Darwin. Kde by zůstal pokrok! A proto, jestli mi ještě pohněš brvou, ty nicotné, prolhané slůně, prolezlé skrz naskrz falš, tak dokážu – a to teď ostatně udělám, děj se co děj, ba o to, pánové, dokonce předešším šlo – že toto slůně není vůbec slůně, nýbrž nanejvýš Jeraiah Jip z Tipperary.

Potlesk dosahuje vrcholu.

VOJÁCI · At žije!

GALY GAY · To neplatí!

POLLY · Pročpak? Pročpak by to neplatilo?

GALY GAY · Poněvadž to ve hře není. Vezmi to zpátky.

POLLY · Vždyť jseš vrah!

GALY GAY · To není pravda!

POLLY · Ale já to dokážu. Dokážu, dokážu, dokážu.

Galy Gay zasténá a vrhne se proti banánovníku, jehož spodek pod mocným nárazem povolí.

POLLY *když padá* · Vidíte, vidíte?

URIA · Tak, a teď ses stal vrahem.

POLLY *sténáje* · A já to dokázal.

Opona.

URIA · A teď rychle ten song!

ČTYŘI HERCI *rychle vyjdou před oponu a zpívají* ·

Chechtot rozléhal se po Ugandě, sedm centů za židli na verandě!

Och, narazit v pokeru na starého tygra!

Však my nejsme žádní zajíci!

Hráli jsme o kůži táty Krügra,

on hrál jen o svoji čepici.

Pokojně se měsíc linul po Ugandě!

Až do rána jsme tam seděli,

pad ranní chlad

a vlaky odjely.

Partičku pokeru si dát

s tygrovitým civillem,

ne, to není dáno všem.

(Sedm centů za židli na verandě.)

VOJÁCI · Konec? To je ale zatraceně nespravedlivá věc. To má být dobrý konec? Takhle se to přece nedá ukončit. Vy-táhnout oponu! Hrát dál!

POLLY · Co to má znamenat? Vždyť už nemáme žádný text! Buďte přece rozumní! Hra skončila.

VOJÁK · To je největší sprostárna, s jakou jsem se kdy setkal. To je přece volovina non plus ultra, to je proti zdravému rozumu!

Skupinka vyleze odhodlaně na jeviště a prohlásí vážně.

VOJÁCI · Vrátit vstupné! Buď se dočkáme slušného konce, nebo do dvou vteřin vyvalíš naše prachy, ty Měsíci z Kuč–Biháru! *Zuřivé protesty.*

POLLY · Rádi bychom poznamenali, že jsme tady nepředvedli nic než čistou pravdu.

VOJÁK · Jen abyste na tu svou čistou pravdu na to tata nedoplátili.

POLLY · Nerozumíte prostě umění a neumíte se chovat, jak se před umělci sluší.

VOJÁK · Dost těch žvástů!

GALY GAY *po nebezpečné pauze* · Rozumějte. Nerad bych, abyste mysleli, že se neznám k tomu, co jste tady viděli.

POLLY · Bravo, captain.

GALY GAY · Povím to rovnou: Toho pána, který z vás nejvíc touží po vrácení vstupného, toho, abych tak řekl, podivného pána, bych rád vyzval k malému pěstnímu souboji na osm kol, a to s osmipalcovými rukavicemi.

VOJÁCI · Townleyi, nastup! Zpracuj tomu slůněti rypák jaksepatri!

GALY GAY · Nu draží, však se ukáže, jestli to, co se tu předvedlo, byla pravda. Nebo jestli to bylo divadlo. A jestli bylo dobré nebo špatné.

Všichni odcházejí k pěstnímu souboji.

POZNÁMKY K VESELOHŘE „MUŽ JAKO MUŽ“

1.

K režii

Při berlínském uvedení veselohry „Muž jako muž“*, kusu, který patří mezi podobenství, se užilo nezvyklých prostředků. Vojáci i seržant se objevovali na chůdách a s drátěnými ramínky jako neobyčejně veliké a široké nestvůry. Měli masky, zakrývající část obličeje, a obrovské ruce. Také nakládač Galy Gay se zcela na konci proměňoval v takovou nestvůru.

Čtyři proměny (proměna vojáka Jipa v boha; proměna seržanta Fairchilda v civilistu; proměna kantýny v prázdné prostranství; proměna nakládače Galy Gaye ve vojáka) byly zřetelné od sebe odděleny.

* Ve Státním divadle 1931

Celá dekorace měla charakter rekvizit. Při proměně Galy Gaye dvě tabule — velké železné rámy potažené plátnem — ukazovaly v pozadí podobu Galy Gaye před proměnou a po ní. Před druhou tabulí ležela Galy Gay, když se po zastřelení zase probouzí. Projekce udávaly jednotlivá stadia proměny. Jevišťe bylo upraveno tak, že se místo děje odstraněním několika málo součástí dekorace zcela změnilo.

„Píseň o běhu světa“, recitovaná při této proměně majitelkou kantýny, byla provázena trojí akcí. Za prvé — snímáním plachet: zatímco majitelka kantýny kráčí podél rampy, a obrácena k publiku recituje, snímá bidlem, na jehož konci je upevněn železný hák, obě plachty proti slunci. Za druhé — praním plachet: klečíc před otvorem v podlaze jeviště, ponořuje do něho špinavé dílce, máchá jimi jakoby ve vodě a vytahuje je čisté. Za třetí — skládáním plachet: majitelka kantýny a voják Uria Shelley skládají plachty tak, že je drží kolmo a zabírají jimi celou šířku jeviště. Proměna seržanta Fairchilda v civilistu (č. 4a) byla zřetelně charakterizována jako vložka tím, že se před i po ní spouštěl závěs. Inspicent vystoupil s knihou v ruce a předčítal po celou dobu mezititulky. Na začátku: „Jako vložka: Zpupnost a konce velké osobnosti.“ Po větě: Vždyť to, co sem jde, je civil...: „Když se armáda chystala vyrazit, vyhledá seržant Fairchild vdovu Begbickovou v soukromé záležitosti.“ Po větě:... Drž hubu, civile!...: „Bolestné zkušenosti ho nepoučily. Oblečen jako civilista, snaží se vdovu oslnit svou vojenskou pověstí.“ Po větě:... Měl byste to doopravdy zkusit. Už kvůli mně...: „Aby vdovu získal, předvádí bez rozmyslu ukázkou svého střeleckého umění.“ Po větě:... Sotva jedna žena ze sedmi by odolala divousovi a rváči...: „Slavný proces je zbavován děsivého účinku.“ Po:... že se kantýna musí z vojenských důvodů sbalit...: „Seržant trvá na svých přáních, ač mu jeho povinnosti výslovně připomínají.“ Po:... aby nedemoralizoval ar-

mádu...: „Nepochopitelným lpěním na soukromých záležitostech se připravil o slavnou pověst, které si dlouhou službou vydobyl.“ (1931)

2.

K otázce měřítek při posuzování hereckého umění
(*Dopis berlínskému Börsen-Kurieru*)

Ti, kteří se zájmem sledovali představení hry „Muž jako muž“ (hry, která byla ohlášena jako hra epická), se neshodli v názorech na výkon herce Lorra, který hrál hlavní roli. Některým připadal jeho způsob hraní — měřeno novějšími hledisky — neobyčejně správný, ba příkladný, jiní ho naprosto zavrhovali. Já sám patřím ke skupině první. Aby otázka neztratila zásadní charakter, který má, tak bych rád jako účastník všech zkoušek napřed ujistil, že to nikterak nebyly nedostatky v hercově nadání, které způsobily, že jeho hra některé diváky zklamala: kdo u něho při představení třeba postrádal „sílu protagonisty“ nebo „schopnost jasně postihnout smysl“, ten by byl snadno u prvních zkoušek zjistil, že herec tyto schopnosti má. Jestliže tyto dosavadní znaky velkého nadaného herce při představení ustupují do pozadí, aby, podle mého mínění, udělaly místo znakům jiným, totiž znakům nového hereckého umění, tak to byl zamýšlený výsledek práce při zkouškách a jen ta se musí posuzovat a jenom ona je příčinou rozdílnosti v názorech. Nic jiného. Abychom zjednodušili zcela jednoznačnou otázku, totiž tu, jak dalece je možno převratem ve funkci divadla vytlačit některá měřítká (uznávaná obecně za platná) z jejich při posuzování herce rozhodujícího postavení, omezme se na obě shora uvedené hlavní námitky proti Lorrovi: na jeho způsob nemluvit tak, aby jasně vynikl smysl, a na to, že prý hrál jenom epizody. Dá se předpokládat, že námitka proti způsobu,

jak mluví, se týká méně první části hry jako spíše druhé s jejími dlouhými projevy. Jsou to: argumenty proti rozsudku při jeho vyhlášení, reklamace u zdi před zastřelením a monolog o identitě nad rakví před pohřbem. V první části nebyl způsob mluvy, která zcela splýnula s gesty, zvláště nápadný. Zde, u dlouhých, shrnujících proslavů se projevil (ač byl stejného rázu) jako něco, co nebylo na prospěch smyslu, jako něco monotónního. Zatímco způsobu mluvy v první části nevadilo, že se její charakter, podtrhující gesta, nedal snadno poznat, že se nepocítil jako účinný, tak toto nepoznávání připravilo tentýž způsob mluvy v druhé části zcela o účinný. Neboť zde byl nad smysl vět o sobě zase vypracován zcela určitý základní gestus, který sice jednotlivé věty nemohl zbavit zcela smyslu, měl-li být postřehnout, který však přece jen tohoto smyslu měl spíše jen zapotřebí jako prostředku k dosažení cíle. Obsah partií se skládal z rozporů. A herec se musel snažit, aby diváka identifikací s jednotlivými větami nezapletl rovněž do rozporů, nýbrž aby ho toho uchránil. Musela to být co možná objektivní prezentace rozporuplného vnitřního procesu jako celku. Tak byly některé věty jako zvláště poučné prezentovány jaksi „na nejlepším místě“, tedy řečeny velmi hlasitě, a jejich výběr byl téměř intelektuální výkon (který samozřejmě rovněž pramení v uměleckém procesu). Tak to bylo s větami „Žádám, aby se s tím vším udělal konec!“ a „Včera večer přece přišlo?“ Věty (výroky) tedy nebyly diváku přibližovány, nýbrž vzdalovány, divák nebyl veden, nýbrž ponechán tomu, co sám objeví. „Argumenty proti rozsudku“ byly jako v básni rozděleny Césarami v jednotlivé strofy, aby tím vznikl charakter postupného uvádění různých argumentů, přičemž se skutečnost, že jednotlivé argumenty nikterak nepředstavují logickou řadu, zakalkulovala a dokonce přímo zužitkovala. Mimoto se měl vzbudit dojem, že nějaký muž tu pouze předcítá v jiné době vznik-

lou obhajobu, jejíž smysl v této chvíli vůbec nechápe. A tento dojem také vznikl u diváků, kteří takové věci dovedou postřehnout. Nutno ovšem přiznat, že opravdu velkolepý způsob, s jakým herec Lorre tuto „inventuru“ prováděl, mohl leckomu při prvním zhlédnutí prostě ujít. To se může zdát podivné. Obecně se totiž pokládá právem za nejdůležitější něco viditelně přednést, zatímco tady má být velkolepé cosi, co je teprve nutno hledat a najít. Přesto musí epické divadlo z hlubokých příčin trvat na takové změně měřítek. Souvisí s proměnou společenské funkce divadla, že divák tu nemůže být zpracováván obvyklou měrou. Divákův zájem se nemá v divadle teprve vzbuzovat, tento zájem si má přinášet s sebou a tento zájem se má posléze ukojit. (Tak je také třeba pro epické divadlo zrevidovat názory o „tempu“. Myšlenkové pochody vyžadují například zcela jiného tempa než citové pochody a nesnášejí jen tak beze všeho stejné dodatečné zrychlení.)

Velmi zajímavý pokus, krátký film, který jsme z představení pořídili (zfilmovali jsme s přerušeními hlavní momenty děje tak, aby velmi zkráceně vynikla gestace), potvrzuje překvapivě, jak přiléhavě Lorre právě v těchto dlouhých mluvených partiích tlumočí mimický smysl, který je ve všech větách, ba i těch neslyšitelných, skryt. Pokud pak jde o druhou námitku: Je možné, že epické divadlo se svým zcela jiným postojem k individuálnímu pojetí protagonisty prostě ruší. Herec již není protagonistou ve starém slova smyslu. Schopnost hlavní roli jednotně a bez ustání zevnitřku rozvíjet, která vyznačovala herce starého typu, nemá zde již též význam. Přesto snad musí epický herec vystačit ještě déle s dechem než starý protagonista, neboť musí být schopen předvést svůj typus přes všechny zvraty a skoky, nebo lépe, s jejich pomocí, jako typus jednotný. Poněvadž vše záleží na vývoji, na plynulém toku, je třeba, aby jednotlivé fáze byly jasně poznat, tedy aby byly od sebe oddě-

leny, což se však nesmí stát způsobem mechanickým. Bude nutno konstituovat zcela nové zákonitosti hereckého umění (hrát proti směru, kterým se děj ubírá, dávat se charakterizovat spoluhráči atd.). Když si Lorre v jistém okamžiku nabílí tvář (místo aby svou hru dal čím dále tím více ovlivnit „zevnitř“ strachem ze smrti), tak se zprvu může zdát epizodistou. Jde však o něco zcela jiného. Příkladně působí, že se dramaturgie stane trochu nápadnější. Ale jde přirozeně o více. Vývin figury je bedlivě rozdělen do čtyř fází, a k tomu se užívá čtyř masek (obličej nakládače — až po proces; „přirozená tvář“ — až do chvíle, kdy se po zastřelení probudí; „nepopsaný list“ — až po proměnu po pohřební řeči; nakonec — tvář vojáka). Aby bylo možno udělat si představu o způsobu práce: Byly rozdílné názory na to, ve které fázi se má obličej bíle nalíčit (ve druhé nebo třetí). Lorre se rozhodl po dlouhém uvažování pro fázi třetí, poněvadž prý je fáze „největšího rozhodování a usilování“. Strach ze života byl pro něho hlubší než strach ze smrti.

Úsilí epického herce, aby některé pochody mezi lidmi zvýraznil (aby prostředím ztělesnil lidmi), pravděpodobně rovněž svádí k omylu, že je krátkodechý epizodista, nepřihlíží-li se k tomu, jak všechny jednotlivé pochody spolu svazuje a jak jim dává splynout s celkovým proudem svého znázorňování. Na rozdíl od dramatického herce, který svou figuru má od začátku hotovou a který ji pak jenom vystavuje příkoří světa a tragédii, dává herec epický své figuře před očima diváka vznikat tím, že ukazuje, jak se tato figura chová. Ze způsobu „jak se dát angažovat“, „jak prodat slona“, „jak vést proces“, však nevyplývá jediná neměnná figura, nýbrž figura, která se neustále proměňuje, figura, která se „způsobem, jakým se mění“, stává stále jasnější. To divák, který je zvyklý na něco jiného, snadno nepochopí. Kolik diváků se dokáže natolik zbavit „požadavku napětí“, aby si všimli, jak herec tohoto

nového ražení dovede například využít rozdílného chování v obdobné situaci, když je určitým gestem žádán, aby přistoupil ke zdi a tam se převlékl, a když je pak stejným gestem vyzván, aby se tam odebral k zastřelení? Žádá, aby se choval obdobně jako čtenář, který srovnává tím, že listuje v knize. Herec epického divadla musí hospodařit se svými prostředky zcela jinak než herec dramatický (ostatně by i herec Chaplin v leccem spíše odpovídal požadavkům epického divadla než požadavkům divadla dramatického!).

Je možné, že epické divadlo potřebuje více kreditu a priori než divadlo jiné, má-li se plně uplatnit, a této otázce se musí věnovat trochu pozornosti. Možná že pochody, které epický herec znázorňuje, musí být předem známy. Pak by byly historické děje asi nejvhodnější. Snad je dokonce výhodné, když je možno herce srovnat s jinými herci ve stejné roli. Kdyby toho všeho a ještě leccého jiného bylo třeba, aby se epické divadlo prosadilo, tak by se to prostě mělo zařídit.

(1931)

3.

K otázce konkretizace

Podobenství „Muž jako muž“ lze zkonkretizovat bez zvláštních potíží. Proměna maloměstáka Galy Gaye ve „válečnou mašinu“ se může odehrát místo v Indii v Německu. Shromažďování armády v Kilkoji možno změnit ve sraz NSDAP v Norimberku. Místo slona Billy Humpha může zaujmout ukradené auto, které teď patří SA. Vloupání do chrámu pana Wanga možno změnit ve vloupání do krámu židovského vetešníka. Jip by se pak stal arijským spolumažitelem tohoto krámu. Zákaz očividného poškozování židovských obchodů by se musil zdůvodnit přítomností anglických žurnalistů.

(1936)